

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta umění a architektury

Tajemství Jizerských hor

Diplomová práce

Studijní program: N8208 – Design
Studijní obor: 8206T123 – Design prostředí
Autor práce: **BcA. Eva Burešová**
Vedoucí práce: prof. Mgr. Jaroslav Brabec

TECHNICAL UNIVERSITY OF LIBEREC
Faculty of Arts and Architecture

The secret of the Jizera Mountains

Diploma thesis

Study programme: N8208 – Design
Study branch: 8206T123 – Environmental design
Author: **BcA. Eva Burešová**
Supervisor: prof. Mgr. Jaroslav Brabec

Tento list nahradte
originálem zadání.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Abstrakt

V diplomové práci s názvem Tajemství Jizerských hor popisuji hlavní charakteristické prvky Jizerských hor a působení člověka v této oblasti, od prvního osidlování po současnost. Postupně se tak dostávám k hlavnímu tématu - onomu tajemství, kterým jsou křížky a pomníčky. Ty dělím podle jejich významu do několika kategorií a k faktickým údajům přidávám také osobní zkušenost při návštěvě těchto tajemných míst. Na závěr sjednocuji posbírané informace a odhaluji výsledek mé práce, kterým jsou velkoformátové obrazy. Obrazy, které jsou otiskem půdy Jizerských hor a zároveň skrytou mapou s vyznačenými místy křížků a pomníčků. V práci popisuji kombinovanou techniku, kterou obrazy vznikaly, celý postup je doplněn fotodokumentací.

Abstract

In the diploma thesis titled The Secret of the Jizera Mountains I describe the main features of the Jizera Mountains and the effect of the man in that area, from the first settlement to the present. Gradually, I am getting to the main topic - just the mystery such as crosses and memorials. I divide them into several categories according to their meaning and I also add my personal experience to the factual statements by my visit of those mysterious places. At the end, I unify the obtained information and reveal the result of my work which are large format pictures. Pictures that are the imprint of the Jizera Mountains landmark and simultaneously a secret map with marked crosses and memorials. In the work I describe a combined technique by which the pictures were created, the whole procedure is supplemented with the photo documentation.

Poděkování

Děkuji...

... Jaroslavu Brabcovi za jeho cenná slova, trpělivost a podporu během mého studia. Díky jeho odbornému vedení, jsem dosáhla zdárného konce všech mých projektů, které jsou z nemalé části i jeho úspěchem.

... Leoně Matějkové, Jiřímu Jindřichovi a zesnulému Bořkovi Šípkovi, kteří společně s Jaroslavem Brabcem vytvářeli přátelské a inspirativní prostředí našeho atelieru a naučili nás, že nic není nemožné.

... rodině za trpělivost, finanční podporu a zájem během mého studia. Obzvláště pak mému otci, který se aktivně podílel na tvorbě mé diplomové práce.

... Matějovi Kolářovi za veškerou pomoc s diplomovou prací.

... Lukášovi Valentovi za pomoc při zpracování potřebných dat.

... firmě ADDAT za frézování obrazů.

... Ing. Josefovi Rančákovi v zastoupení © Geodézie On Line, spol. s r.o. 2017 za poskytnutí mapy vodstva Jizerských hor.

... doc. RNDr. Pavlu Satrapovi, Ph.D. za vytvoření šablony pro LATEX.

Obsah

Seznam obrázků

Úvod

Jizerské hory jsou nejsevernějším pohořím České republiky. Nejvýznamnějšími prvky jsou voda a kámen. Vodní toky Jizerských hor určují ráz krajiny a život člověka v ní. Člověk má veliký význam na dnešní podobu Jizerských hor. Kvůli drsnému podnebí a špatné přístupnosti hor, byly první osady pouze na okraji pohoří. Významnou etapou vývoje Jizerských hor byl rozvoj sklářství. První sklářské dílny vznikaly již ve 14. století. Kvůli velké spotřebě dřeva, které bylo potřeba při zpracování skla, byly postupně osidlovány i oblasti lesů a krajiny doposud téměř nedotčené. Přesto, že hutě postupně zanikaly, můžeme dodnes najít stopy v podobě barevných korálků, sklíček, tyčinek a sklářských strusek, v celé oblasti Jizerských hor. Vedle sklářství byla hlavním zdrojem obživy těžba dřeva. Klučení lesa docházelo v tehdejších dobách v takové míře, že byl les zatlačen přibližně na dnešní hranici.

Osobně Jizerské hory vnímám jako velikou dominantu Libereckého kraje. Zážitky z výletů po Jizerkách mě provází celým životem. Tato drsná a přesto krásná krajina si tak postupně získala mé srdce. Zprvu byly hlavními cíli našich výletů rašeliniště, vrcholy tisícovek a další turisticky oblíbená místa. Zlomový okamžik nastal s „Knihou o Jizerských horách“, ve které pan Nevrlý popisuje mimo jiné, příběhy, které se udály na místech drobných památek. Křížky a různé pomníčky jsou rozesety v celé oblasti Jizerských hor, některé stojí na okraji cest, jiné jsou v hustém porostu, uprostřed podmáčených luk nebo vysoko ve strmých svazích mezi žulovými balvanů. V často špatně přístupných oblastech jsou ukryty i se svými staletými příběhy před zraky turistů. Na těchto místech se většinou odehrála nějaká tragická událost nebo naopak šťastná náhoda. Skrze ně se dostáváme do dob minulých a stáváme se tak součástí různých příběhů, které nám připomínají nelehký život zdejších obyvatel. Tak se křížky a pomníčky staly hlavním cílem našich cest a inspirací pro moji diplomovou práci „Tajemství Jizerských hor“

V diplomové práci se zabývám hlavními prvky Jizerských hor, které byly důležité pro moji následnou tvorbu. S tématem jizerskohorských křížků a pomníčků pracuji tak, abych ho přiblížila veřejnosti, ale zároveň zachovala určité tajemství a genia loci. Kladu důraz na zvláštní kouzlo, kterým jsou tato místa opředená. Nejprve vytvářím rozsáhlý seznam, ve kterém dělím křížky a pomníčky do jednotlivých kategorií podle vlastního uvážení. K faktickým údajům přidávám také osobní zkušenost z návštěvy těchto míst. Na závěr sjednocuji posbírané informace a odhaluji výsledek mé práce, kterým jsou velkoformátové obrazy. Popisují, jak jsem křížky a pomníčky propo-

jila s uměním. Jak jsem našla rovnováhu mezi starou technikou malby a moderní technologií 3D frézy.

Celý postup je doplněn fotodokumentací.

Obrázek 1: Jizerské hory

1 Jizerské hory

1.1 Základní charakteristika

Jizerské hory jsou nejsevernějším pohořím České republiky. Za své jméno, slangově Jizerky, vděčí nejdůležitější řece - Jizeře, která je odvodňuje a společně s Nisou určuje ráz krajiny a život člověka v ní. Jizerské hory tvoří geomorfologický celek, který je součástí krkonošsko-jizerského krystalinika. Na severní a severovýchodní straně je státní hranice, za kterou pokračují do Polska jako Góry Izerskie. Celková rozloha na území České republiky činí 417 km², a z hlediska administrativního členění leží v okresech Liberec, Jablonec nad Nisou a Semily. V roce 1968 byla oblast o rozloze 368 km² vyhlášena za Chráněnou krajinnou oblast Jizerské hory, ve které se nachází tři národní přírodní rezervace a třináct přírodních rezervací. NPR Jizerskohorské bučiny a rašeliniště Jizery a Jizerky, z PR např. Černá jezírka, Jedlový důl, Klečové louky, oblast Na čihadlech, Prales Jizera ad.

Krajina Jizerských hor je tvořena parovinným reliéfem, náhorní plošiny ve vrcholových oblastech jsou pokryty žulovými skalisky a rozsáhlými rašeliništi. Většina plochy je souvisle zalesněna s místy, kde jsou stále viditelné stopy ekologické katastrofy na konci 20. století v podobě odumřelých torz stromů. V Jizerských horách je 28 vrcholů s výškou nad 1000 metrů, z nichž nejvyšší je hora Smrk s 1124 m. Dalším významným prvkem krajiny je hustá síť vodních toků, meandry Jizery uprostřed velkých luk jsou jednou z nejkrásnějších oblastí Jizerských hor. Různorodost terénních útvarů v krajině ovlivňuje místní klimatické podmínky, které jsou velmi proměnlivé, spíše chladné s poměrně velkým množstvím vodních srážek. Léto je velmi krátké, až po dobu 160 dní v roce, je oblast pokryta sněhem.

1.2 O kamenech a vodě

Jizerské hory jsou součástí segmentu z prvohor obklopující na severu jádro Českého masivu. Horotvorné procesy v Jizerkách probíhaly v několika fázích, dnešní podobu určily především procesy v třetihorách, kdy vlivem tektonických pohybů, došlo k výraznému vyzdvižení masivu. Na další formování pohoří mělo vliv především in-

tenzivní mrazové zvětrávání. Charakteristickými prvky zdejšího reliéfu jsou rozsáhlé náhorní plošiny a ploché kupy, na kterých vznikla různorodá skaliska a rozsáhlá kamenná a bloková moře. Krajinou se rozkládají zaoblené hřebeny a široká údolí, které jsou ve vyšších polohách překryty vrstvami rašeliny. Zlomový svah se zachoval na severní straně, kde jsou velmi strmé srázy s velkými balvany a kamenitou sutí.

1.2.1 Nerostné suroviny

Nejrozšířenější surovinou Jizerských hor je kámen. Převážnou část pohoří tvoří granitové horniny – žuly, které formují hlavně vyšší polohy, kde vystupují jako vysoké skály, skalní stěny, balvany a skalky. Nejrozšířenější forma je ve světle šedých odstínech s narůžovělým nádechem, liší se velikostí zrn a barvou podle obsahu železité substance. Tmavá slída, která je většinou rovnoměrně rozptýlena v celé hornině dodává žule typický třpyt. Veliké zastoupení mají pak ruly, čedičové vyvřeliny, z nichž největší je hora Bukovec (1005m) a krystalické břidlice a vápence, které tvoří např. masív Smrku. V tmavě šedých čedičových horninách se objevují tzv. xenolity, které obsahují červená zrna granátu, olivíny a rudné minerály jako je např. magnetit a vzácně i pyrit. Některé křemenné žíly a horniny obsahují zrnka a malé plíšky ryzího zlata, rudy stříbra, olova a zinku. V říčních náplavech se dříve hojně nacházely drahokamy, konkrétně černé iseríny, červené rubíny a nejvýznamnější - safíry, které byly díky nádherným odstínům modré nebo nazelenalé barvy, řazeny mezi nejkrásnější na světě. Nejvýznamnějšími nalezišti byla říčka Jizerka a Safírový potok, v dnešní době je rýžování zakázáno. V Jizerských horách se také dříve těžily železné rudy, a to převážně cín, v krajině tak můžeme narazit na bývalé rudné jámy a většinou již zatopené štoly.

1.2.2 Půda Jizerských hor

Půda je nejsvrchnější část zemského povrchu, skládající se ze zvětralé mateční horniny, vody, vzduchu a organismů. Půdy Jizerských hor jsou velmi rozmanité, může za to odlišnost hornin a půdotvorných substrátů, tvar terénu, lokální vodní a klimatické podmínky, vegetace a v posledních stoletích taky lidská činnost, jako je zemědělské obhospodařování, odlesnění a zalesnění a nepřímo také vypouštění toxických látek do životního prostředí. Jednotlivé půdní typy se liší barvou. V nižších polohách živinami chudé kambizemě mají světle hnědou nebo okrovou barvu, na čedičových horninách jsou kambizemě živinami bohaté zbarveny do tmavě hnědé až černohnědé. Na chudých jizerskohorských horninách cca od 500 m výše je půda rezavá. Půda rašelinišť a jejich okolí je tmavně černá. V podmáčených vlhkých lesních lokalitách má půda vlivem oxidu železnatého barvu šedou až šedomodrou, místy se v ní objevují rezavé skvrny způsobené oxidem železitým. Rozdílná je taky konzistence od silně kamenité, hlinito - písčité, hlinito – prachové, po silně humózní, mokrou a mazlavou.

1.2.3 Vodní toky Jizerských hor

Jizerské hory mají velmi hustou síť vodních toků a bohaté zdroje povrchové vody. Oblast Jizerských hor patří do dvou úmoří, to znamená, že pohořím probíhá rozvodí mezi dvěma moři – ze západní a jihozápadní části, odvádí vodu Lužická Nisa, s přítokem řeky Smědá ze severní části, do povodí Odry a dál do Baltského moře. Z východní a jihovýchodní strany je voda odváděna Jizerou, s hlavním přítokem říčky Kamenice, do povodí Labe a tím do Severního moře. Říční síť je v Jizerských horách zcela specifická. Je to podmíněno geologickým vývojem, homogenitou hornin a tektonickými procesy. Údolí se vyvíjela především podél zlomů, které jsou vzájemně kolmé a vytvářejí tak pravoúhlý typ údolních sítí, to můžeme vidět například na severozápadních svazích v okolí Oldřichova v Hájích.

V Jizerských horách se vyskytuje mnoho vodopádů, především pak v severní části v údolích Černého potoka, Černé Desné, Malého a Velkého Štolpichu ad. Vodní toky prudce spadají a zahlubují se do svahů hor skalnatými a balvanitými roklemi, kde vytváří kaskády a vodopády. Oproti tomu údolí směřující k jihu nejsou tak strmá, vodní toky mají tak stupňovitý a pozvolný spád. V Jizerkách je veliké množství významných pramenů a zajímavých studánek. Tato místa jsou významným prvkem krajiny, k mnohým z nich se vypráví různé pověsti. Zdejší prameny minerálních vod jsou využívány například v lázních Libverda, jde o kyselky s různým obsahem železnatých iontů, mineralizace je velmi slabá. Nejvýznamnějším a největším tokem je řeka Jizera, která dala jméno celému pohoří. Přesné místo jejího pramenu nebylo stále určeno. Na české straně na svazích Smrku je velmi podmačený, místy až zrašeliněný terén, kde se jednotlivé potůčky různě štěpí a spojují, ztrácejí se v podzemí a opět vyvěrají, jedná se tedy o velmi rozsáhlé prameniště. Dalšími významnými toky jsou Nisa, Smědá a Kamenice. Řeky v krajině vytvářejí velmi zajímavý reliéf, který nejlépe vyniká z ptáčích perspektiv.

Významným a typickým fenoménem Jizerek jsou rozsáhlá rašeliniště. Rašelinná jezírka a tůně vznikají na trvale zamokřených místech a jsou jedinými přirozenými vodními plochami v Jizerských horách. K existenci rašelinišť přispívá vysoké množství srážek, které na některých místech dosahuje až 1700mm ročně. Vhodné podmínky pro vznik rašelinišť v Jizerských horách panují již od doby tání velkých ledovců, rašeliniště jsou tedy stará až 10000 let. Mezi nejvýznamnější patří rašeliniště Jizery a Jizerky, která jsou z větší části pod statutem NPR nepřístupná.

Od počátku 19. století byly pro ochranu před povodněmi, způsobenými velkým množstvím srážek a jarním táním sněhu, budovány umělé vodní nádrže. Černá Nisa, přehrada Souš, Černá Desná a nejmladší Josefodolská přehrada. Tyto velké vodní plochy ke krajině Jizerek už neodmyslitelně patří. Některé přehrady v současné době slouží především jako zdroje pitné vody, jiné např. přehrada Mšeno a Jablonec nad Nisou mají veliký turistický a rekreační význam.

1.3 Fauna a flóra

Příroda Jizerských hor je velmi ovlivněna drsnými klimatickými podmínkami, geografickou polohou, žulovým podložím a v neposlední řadě, ať přímo nebo nepřímo, taky zásahem člověka. Hlavním přirozeným vegetačním typem je les, na sutích ve vysokých nadmořských výškách, mokřadech a rašeliništích, se nachází přirozená bezlesí.

Obrázek 1.1: Jizerské hory

1.3.1 Lesy

Před příchodem člověka pohoří pokrývaly především bučiny a smíšené lesy buků a jedlí s dalšími dřevinami jako jilmy, lípy a javory. Smíšené lesy, ve kterých převládá buk lesní, přetrvaly pouze na příkrých severních úbočích a dnes tvoří 10% lesního porostu. Zastoupení buku se ale postupně opět zvyšuje. Ve vyšších polohách byly hory porostlé smrkčinami, které se v původní podobě zachovaly pouze ve fragmentech. Veliká část jehličnatých i listnatých lesů byla vytěžena, proto již na počátku 19. století probíhala umělá obnova lesa, ve které má zásadní postavení smrk, v nižších polohách pak borovice. Od té doby jsou lesy Jizerských hor převážně smrkové a stejnověké.

Ve druhé polovině 20. století zasáhla umělé smrkové porosty ekologická katastrofa, několik větrných polomů a hmyzích kalamit. Silná imisní zátěž způsobila chřadnutí smrků, které se tak staly snadnou kořistí hmyzích škůdců, především pak lýkožrouta smrkového. Odumírající porosty byly z velké části vytěženy, čímž vznikaly rozsáhlé holé plošiny, které jsou postupně opět zalesňovány především smrkem pichlavým a borovicí klečí. Dnes uprostřed hor převažují porosty mladých smrků s menšími pasekami a ostrůvky starších smrčín. Často přítomný je jeřáb ptačí a v teplejších polohách bříza. Místy jsou stále zbytky mrtvých lesů, které můžeme vidět např. na Černé hoře. Lesní porost je tvořen borůvčím, brusinkami, různými druhy mechů, plavuní, trav, rašeliníků, přesliček a kapradí. Bohatě jsou zastoupeny lišejníky a různé druhy hub, dále například šfavel kyselý, lýkovec jedovatý a další rostliny, které se běžně vyskytují v severnějších oblastech. Zvláštní lokalitou je Bukovec, kde díky příznivějším podmínkám a podkladu bohatém na živiny, roste nádherně zbarvený oměj šalamounek a hořec tolitolový, sasanka pryskyřníkovitá, dýmnivka dutá ad.

1.3.2 Louky a rašelinště

V podhůří se na mnoha místech nachází druhově velmi bohaté louky. Porost se liší především vlhkostí půdy. Typické jsou různé druhy trávy ostřice, rdesno hadí kořen, různé druhy prstnatic a violek, vrbovka úzkolistá, prha arnika, některé druhy orchidejí, upolín nejvyšší, který je symbolem Jizerských hor a mnoho dalších rostlin a květin, které dávají krajině typický ráz a vůni. Unikátní rostlinná společenstva se nacházejí na rašelinistích, kterých je v Jizerských horách přes 50 s celkovou rozlohou přesahující 250 hektarů. Typický je původní porost borovice kleče, borůvky bažinaté a dalších vřesovcovitých rostlin a různé druhy rašeliníků. V okolí rašelinných jezírek roste řada vzácných druhů ostřice, suchopýrů a suchopýrků, pro které je typické bílé chmýří a masožravá rosnatka okrouhlohlístá.

1.3.3 Zvířena

Na složení fauny Jizerských hor má veliký vliv geografická poloha, nadmořská výška, geologická stavba, vegetační pokryv a drsné klimatické podmínky, kterými jsou průměrně nízké teploty, vysoké srážky a dlouho ležící sněhová pokrývka. Bezobratlí jsou hojně zastoupeni různými druhy střevlíků a tesaříků a dalšími brouky, kteří jsou typičtí pro horské smrčiny. Nápadné jsou rovněž zástupy vážek a motýlů. Dále jsou zde různé druhy měkkýšů, mnohonožek. Zajímavé jsou druhy některých pavouků, například velmi vzácný slíďák tmavý. Z drobných obratlovců stojí za pozornost mlok skvrnitý a čolek horský. Na rozpálených skaliskách můžeme narazit na slepýše křehkého a jedovatou zmiji obecnou. Ve vodách je zastoupen zejména pstruh obecný, v některých říčkách můžeme narazit na raka říčního. V oblasti Jizerských hor převládá lesní zvířena a to druhy typické pro horské smrčiny a smíšené lesy středních poloh a teplejších luk a hájů. Samostatné a původní biotopy tvoří rašelinště.

Mezi skalními útvary hnízdí mnoho významných druhů ptáků, jako je výr veliký, čáp černý, sokol stěhovavý a včelojed lesní. Dále se zde vyskytují, například sýkory a modřinky, lejsci a konipasi horští, krkavec a významná je také populace tetřívka obecného, pro kterého jsou odlesněné náhorní plošiny ideálním útočištěm. Z menších savců jsou zde hojně zastoupeni netopýři, kteří pravidelně zimují v bývalých důlních štolách, zajíci a početné druhy hlodavců jako je například rejsek horský a veverka obecná. Řád šelem v dnešní době zastupuje především kuna lesní a liška obecná, ojedinělý je výskyt rysa. Medvědi, vlci a kočka divoká, byli vyhubeni rukou člověka již v 18. století. Zdejší lesům dnes vládne vysoká zvěř - původní jeleni, srnci a divoká prasata, a nepůvodní druhy - daňci a mufloni, kteří sem byli zavlečeni rukou člověka.

1.4 Člověk v Jizerských horách

Krajina Jizerských hor byla vždy velmi nehostinná a těžce přístupná. Poprvé byly některé oblasti Jizerek navštěvovány zejména prospektory, a to již v mladší době kamenné, za účelem hledání kvalitních nerostných surovin pro výrobu kamenných nástrojů. Hutná nazelenalá břidlice – metabazit, byla sbírána a těžena zejména v oblasti Jistebka a na říčních terasách Jizery. Hrubě otesaný kámen byl dále opracováván v podhorských oblastech, kde ve specializovaných dílnách získával finální podobu. Kamenné nástroje, zejména sekery byly pak transportovány do celé střední Evropy. Prvními stálými obyvateli Jizerských hor byli Lužičtí Srbové, kterým oblast náležela od 6. do 12. století. Kvůli drsnému podnebí a špatné přístupnosti hor, zakládali první osady pouze na okraji pohoří, do hlubokých lesů se tehdy odvážili jen lovci, prospektoři, uhlíři a ptáčníci. Teprve ve 13. století začala být pustá oblast postupně osídlována osadníky z okolních zemí. V období středověku prodělala oblast Jizerských hor několik zlatých horeček. Výskyt drahých kovů a kamenů přilákal hledače z celé Evropy. Naleziště v naplaveninách říček a potoků však nebyla tak velká a v dnešní době jsou zlaté šupinky a modré safíry jen zřídka k nalezení.

1.4.1 Sklářství

Významnou etapou vývoje Jizerských hor byl rozvoj sklářství. První sklářské dílny vznikaly již ve 14. století. Kvůli velké spotřebě dřeva, které bylo potřeba k tavení křemičitého písku, byly dílny postupně posouvány do oblastí lesů a krajiny, které byly doposud téměř nedotčené. Sklářský průmysl tak významně přispěl ke kolonizaci Jizerských hor a bohužel i k velikému úbytku původních lesů. Sklo původně sloužilo jako napodobenina drahých kamenů, kterých v krajině postupně ubývalo. V 16. století začaly vznikat první sklářské hutě a později velmi významné sklářské osady, například v Kristiánově. Sklářny vyráběly zejména duté sklo různých odstínů, vitráže a měsíční skla do oken. Pro své optické vlastnosti a pevnost byl velmi ceněný český křišťál, který se i různě brousil a maloval. Postupně se rozšiřovala výroba bižuterního

skla – skleněné perly, korálky a umělé krystaly se vyvážely do celého světa. Původní sklářské hutě postupně zanikly, dodnes ale můžeme najít stopy v podobě barevných korálků, sklíček, tyčinek a sklářských strusek, v celé oblasti Jizerských hor.

1.4.2 Těžba dřeva

Drsná a těžko přístupná oblast Jizerských hor byla velmi nepříznivá pro zemědělství, proto vedle sklářství byla hlavním zdrojem obživy těžba dřeva. První lesní porosty padly při vzniku osad pro stavbu obydlí a na otop. Stav a druhovou skladbu lesního porostu začaly ovlivňovat výrobní aktivity již v 15. století. Smrk a borovice byly nejvhodnější pro výdřevu štol, dřevěné uhlí z jedlového a smrkového dřeva nejlépe posloužilo k pražení rudy. Listnaté stromy jako bříza, buk a javor klen padly pro výrobu potaše pro sklárny. Klučení lesa docházelo v tehdejších dobách v takové míře, že byl les zatlačen přibližně na dnešní hranici. Se dřevem se také hojně obchodovalo, nejprve se kácely stromy podél vodních toků, které se rovnou splavovaly do údolí, později se postupovalo vysoko do hor, odkud bylo dřevo sváženo koňskými povozy. Lesy byly dál poškozovány různými kalamitami, které vznikaly kvůli nevhodným těžebním zásahům. Takže koncem 18. století začala v Jizerkách umělá obnova lesního porostu. Těžba dřeva byla velmi nebezpečná práce, to nám dnes dokládá velké množství dřevařských pomníků.

1.4.3 Století turistických spolků

Přírodních krás Jizerských hor, si začali lidé všimnout až v 19. století. Vznikaly různé turistické spolky, z nichž nejvýznamnější byl například Horský spolek pro Ještědské a Jizerské hory a Liberecký Klub českých turistů. Postupně začaly budovat četné rozhledny a vyhlídky, turistické chaty, cesty a stovky kilometrů dlouhé značené turistické stezky. Stále častěji zde hledali klid a odpočinek obyvatelé okolních měst, kteří se sem pravidelně vraceli. Kromě turistiky se zde začali provozovat různé rekreační aktivity a sporty jako horolezectví, orientační a dálkový běh, vodáctví a cyklistika, v zimních měsících také lyžování. Největším závodem je od roku 1967 Jizerská padesátka – Memoriál expedice Peru. Ideální prostředí pro svou činnost zde našli různé přírodovědné a ochránářské spolky a turistické a skautské oddíly. To společně s americkou dobrodružnou literaturou a filmy s tematikou Divokého západu, přispělo k rozšíření jizerskohorského trampingu. Tramping byl ztělesněním lidské touhy po svobodě a dobrodružství, skutečném přátelství, rovnosti a propojení člověka s přírodou. Tak na březích řek a vodních nádrží, postupně vznikaly první trampské chaty a osady, které nesly názvy jako Ohio, Severní Ryves, Yukon, Ohňová zem, spojené osady Rykatado a mnoho dalších. Trampingu nepřála 2. světová válka ani komunistický režim, tak dnes tyto osady a styl života připomínají hlavně trampské písně, některé místní názvy a pomníčky.

Obrázek 1.2: Jizerské hory

1.5 Resumé

Krajina Jizerských hor je velmi nehostinná a přesto okouzlující.

Nejvýznamnějšími prvky Jizerských hor jsou voda a kámen.

Půdy Jizerských hor jsou velmi zajímavé svojí barevnou rozmanitostí.

Safíry a rubíny.

Vodní toky Jizerských hor určují ráz krajiny a život člověka v ní.

Člověk jako sklář, dřevař a turista.

Člověk má veliký význam na dnešní podobu Jizerských hor.

Lesy, louky a rašeliniště.

2 Tejemství Jizerských hor - křížky a pomníčky

V Jizerských horách se skrývá spousta drobných památek, skrze které se dostáváme do dob minulých a stáváme se tak součástí různých příběhů, které nám připomínají nelehký život zdejších obyvatel. Pomníčky, kameny s nápisy, křížky a boží muka jsou rozesety po celé krajině Jizerských hor. Často jsou skryty v hustém porostu, uprostřed podmáčených luk nebo vysoko ve strmých svazích mezi žulovými balvany, chráněny před zraky mnoha turistů, jiné se tyčí přímo na okraji cest. Na těchto místech se většinou odehrála nějaká tragická událost nebo naopak šťastná náhoda. Jde o vzpomínky na oběti nešťastných nehod a vražd, různých loupeží a pytláckých přestřelek, na dřevorubce zabité padajícími stromy. Na ty, kteří prohráli svůj boj se zdejší drsnou přírodou a umírali vyčerpáním v mrazu uprostřed divočiny. Na ty, co se rozhodli ze světa odejít dobrovolně. Jiné pomníčky nám připomínají různé zázraky a události se šťastným koncem nebo ty, kteří zde za svého života rádi vysedávali. Spousta křížků byla postavena jen jako vyjádření zbožnosti. Za nejstarší pomníček je považován ten z dřevařských - Klogertův kámen, který je datován do roku 1674. Pomníčky ovšem stále přibývají, v dnešní době se jedná většinou o připomínku na neopatrné a alkoholem posilněné cyklisty a lyžaře, kteří neodhadli své síly.

Kolem těchto drobných památek vzniká stále větší skupina lidí, kteří je dokumentují a renovují, nejvýznamnější je spolek Patron. Již dávno ale tato místa objevoval pan Miloslav Nevrlý, díky kterému této vášni propadla i naše rodina. Zprvu jsme na drobné památky naráželi spíše náhodně při klasických rodinných výletech po Jizerských horách. Pozornost jsme jim začali věnovat, až ve chvíli, kdy se nám do rukou dostala „Kniha o Jizerských horách“, ve které pan Nevrlý, popisuje příběhy, co se na těchto místech udály. Tak se hlavním cílem našich cest kromě vyhlídek a rašelišť, staly křížky a pomníčky. *„Když nad tím teď přemýšlím, byl to celkem efektivní způsob, jak se mým rodičům povedlo mě a mladší sestru vylákat ven do přírody, za místy, kde se kdysi odehrál příběh, jak z hororu.“* Cesta k nim je mnohdy velmi náročná a ne vždy jsme napoprvé úspěšní. Většina těchto míst je mimo vyznačené turistické stezky, proto je nutné pohybovat se v krajině velmi opatrně, tiše a s pokorou. Kde byla dříve rozlehlá louka, je dnes hustý les, kde vedla cesta, je dnes bažina s ostrůvky vysokého borůvky. O to větší je to radost, když v promáčených botách, se škrábanci od větví a pavučinami v obličej, nacházíme cíl naší cesty. Každý se svojí vlastní představou o tom *„jak se to tenkrát asi stalo... jak asi vypadal, když ho našli*

až na jaře... a proč zrovna tady“ a s pocitem vzrušení, jakoby se to odehrálo právě před chvílí a ve vzduchu se stále vznášela duše zemřelého.

Obrázek 2.1: Jizerské hory

V knihách „Kniha o Jizerských horách“ a „Připomínky zašlých časů“ nám Miloslav Nevrlý, Jan Pikous, Marek Řeháček a Otokar Simm odtajňují své poznatky, které mnoho let sbírali a seznamují nás tak s mnoha zajímavými pomníčky a jejich příběhy. Vzniklo také několik webových stránek, ve kterých jejich autoři dělí pomníčky do různých kategorií. Žádný z těchto zdrojů není ale kompletní a spousta pomníčků je špatně zařazených. Nebo jsou zde zařazeny pomníčky, které podle mě do Jizerských hor nepatří, například za utonulé na městských přehradách v Liberci a Jablonci nad Nisou a za oběti vražd v městském prostředí. Došla jsem tedy k tomu, že si musím vytvořit vlastní seznam křížků a pomníčků, které budu dělit do jednotlivých kategorií, podle vlastního uvážení. V jednotlivých kategoriích jsou pomníčky řazeny abecedně.

2.1 Dřevařské nehody

Těžba dříví neodmyslitelně patří k dávné historii Jizerských hor. Dřevorubecké pomníčky jsou jedny z nejstarších drobných památek. Nejvíce jich stojí ve strmých srázech nebo pod nimi. Lesní dělníci často umírali pod padajícími stromy nebo umačkáni saněmi při svážení dříví. Rozhodně v těchto lesích umřelo mnohem více dřevorubců a svážečů dřeva, než je dřevařských pomníčků, ale o nich se už asi nedozvíme.

Obrázek 2.2: Klogertův kámen

Anděl strážný

Svatý obrázek pověsil na strom dřevorubec Neumann, který v tomto místě - na svahu Smrku, jen zázrakem unikl smrti při svážení dříví. Anděl strážný mu propůjčil nadlidskou sílu, díky které nadzvedl oj svých rohaček a chráněn tak, vyhnul se umačkání mezi saněmi. Říká se mu také „Buk anděla strážného“

Augstenův pomníček

Na tomto místě, v zimě roku 1880, pod naloženými saněmi, našel smrt Ignác Augsten. Opracovaný kámen je ukrytý ve svahu mezi mladým dubovým porostem na levém břehu Bílého Potoka.

Dulovcův pomníček

Pomníček byl zhotoven až k 55ti letům výročí úmrtí lesního dělníka. Otec tří dětí tragicky zemřel při kácení stromu v roce 1957.

Effenbergerův kříž

Člověk by si pomyslel, že si tak krásné místo pro svoji smrt vybral on sám. Roku 1855, kousek od Oldřichovského sedla, padající strom připravil o život dřevorubce Josefa Effenbergera. V krásném bukovém lese, mezi spadáním tlejícím listím, je na jednom z mnoha žulových balvanů umístěna deska a křížek na jeho památku.

Enderův obrázek

Veliké štěstí měl, Antonín Ender, který vyvázl z pod plně naložených převrácených saní „jen“ s na pětkrát zlomenýma nohama. Po roce zotavování postavil on sám na místě nehody vysoký dřevěný sloup s křížem s letopočtem 10.2.1869.

Gärtnerova smrt

Kamenný pomník na cestě z Bedřichova na Novou Louku, je ukrytý v mladém smrkovém porostu mezi vysokými trsy borůvčí, viditelný tak opravdu jen z blízka. Dřevorubec Josef Gärtner, zahynul při práci se dřevem v roce 1878.

Geislerova smrt

V náruči svých třech bratrů umíral Ignaz Geisler, kterému selhalo srdce při nelehké práci - kácení stromů.

Hiebelův kříž

V zimě roku 1878 František Hiebel narazil se svými naloženými saněmi do stromu, byl na místě mrtev. Zůstalo po něm pět malých dětí.

Holubův kříž

Návštěva tohoto místa, pro mě byla zlomovým okamžikem, kdy mě putování za křížky a pomníčky začalo bavit a víc zajímat. Odbočit mimo značenou turistickou stezku, znamenalo nahlédnout do skrytých krás Jizerských hor. Ostré sluneční paprsky pronikaly korunami smrků a dopadaly na zem, kde se promítaly do vysoké trávy, která se v lehkém letním vánku vzdouvala jak hladina moře. Vzduchem se linula vůně půdy a smůly. *Kolem roku 1870 byl na tomto místě zabit padajícím stromem František Holub. Nejspíš byl přimáčknut k velikému balvanu, který byl lidmi rozdělen ve dvě. S největší pravděpodobností nebyl právě proto dále opracováván a stal se podstavcem pro kovový kříž.*

Na převislém kameni narušeném puklinou však právě toto staleté utrpení železa působí zvláště pietně: kříž vypadá jako poslední svaté znamení na žulovém oltáři v dávno zaniklém lesním chrámu. [?]

Obrázek 2.3: Holubův kříž

Horáčkova smrt

V roce 1951 našel zde smrt pod padajícím bukem Ernst Horáček.

Horkého kříž

Malý dřevěný křížek, nám připomíná, že zde v červnu roku 1942 zahynul, pod převráceným vozem teprve šestnáctiletý povozný. Krajinice cesty povolila, kvůli vydatným

lijákům.

Jägerova smrt v Josefově dole

V roce 1927, se zde smrtelně zranil dřevař Josef Jäger.

Jägerova smrt v Kristiánově

Dřevorubec Jäger byl jednoho lednového rána roku 1927 nalezen zaklíněný pod převrácenými saněmi. Přimrzlý k cestě, ležel tu tak celou noc, musel dobře vědět, že se nedožije rána.

Jägerův kříž pod Hlídači Koutu

Skromný křížek připomíná smrt svážeče dřeva Jägera z roku 1878.

Klogertův kámen

Nejstarší pomníček Jizerských hor z roku 1674. Padající jedle zde zabila dřevorubce Klogerta.

Köhlerův pomník

Dřevorubce Köhlera zde v roce 1816 zabil padající strom.

Kratzerův obrázek

V lednu 1890 byl Josef Kratzer z Bílého Potoka rozdrcen o skálu plně naloženými saněmi, nad kterými ztratil kontrolu. Na skále je dnes tabulka a obrázek s kostelem navštívení Panny Marie v Hejnicích.

Kříž Šindelovů důl

V roce 1905 zde zemřel neznámý lesní dělník. Na stromech jsou asi 50 metrů od sebe dva kříže, jeden velmi skromný dřevěný a druhý novější kovový, krásně zdobený tepanými listy.

Langeho křížek

Roku 1910 měl Adolf Lange nehodu při svážení dříví, ze které vyvážnul pouze se zlomenou klíční kostí. Ze saní byl odmrštěn na strom, na který pak pověsil křížek.

Linkeho kříž

V březnu roku 1911, zemřel zde pod saněmi Heinrich Linke.

Maiwaldova smrt

V rokli u Velkého Štolpichu, v únoru 1930, našel smrt pod saněmi Gustav Mainwald.

Mužíčková památka

V místě pomníčku zemřel při svážení dřeva, v březnu 1851 František Mužíček.

Neumannův pomník

Karel Neumann, byl zabit v březnu roku 1928 padajícím stromem.

Patzeltův kříž

Dřevorubec Adolf Patzelt zemřel zde při práci v roce 1932.

Preisslerův kříž

Překrásný kovaný kříž s anděly, schovaný na vrcholu velkého balvanu nám připomíná smrt Františka Preisslera, na kterého se převrátily sáně.

Rückertův pomníček

Na místě pomníčku zemřel v roce 1874 pod padajícím stromem Adolf Rückert.

Součkův pomníček

František Souček tragicky zemřel při svážení dříví v zimě roku 1959.

Wenzerichův pomníček

Florián Krause, zvaný Wenzeric, zemřel pod převrácenými saněmi v březnu roku 1866.

Zimmermannova smrt

V únoru roku 1905 byl mladý dřevorubec Vendelín Zimmermann před očima svých kolegů, rozdrčen sesutými kmeny, pod kterými se snažil protáhnout řetěz.

2.2 Vraždy

Někdy se ještě za tmy, brzy ráno, vydáváme na cesty po Jizerských horách, abychom mohli vyfotit tokající tetřevy nebo vycházející slunce nad mlhavým obzorem. Často mě pak napadne, že tu nejsme sami, že někdo za skalkou čeká na ten okamžik, kdy nebudeme ve střehu, a praští nás něčím po hlavě. Každý stín a prasknutí větvičky jsou v těch chvílích podezřelé. A pak se uklidňuji a říkám si, kdo by byl takový blázen, aby zrovna tady, v tom vlhku a zimě, čekal na svou oběť. Přesto je zde spousta míst, na kterých se mi svírá žaludek i v těch nejslunnějších dnech. Možná je to tím, že znám ty děsivé příběhy, které dokládají, že se i v Jizerských horách odehrála spousta krvavých přepadení s tragickým koncem.

Obrázek 2.4: Haba a Hübnerův kříž

Annelore Feixové památka

Příběh triadvacetileté Annelore je doslova noční můrou: *Když se jednoho únorového večera, roku 1960, vracela z obvyklé procházky na běžkách, přepadnul jí místní podivín a samotář. Ivan Drábek byl silný, urostlý, sedmnáctiletý mladík s neodolatelnou touhou přepadnout nějakou ženu. Annelore byla v nesprávný čas na nesprávném místě. Ivan se ji nejprve zeptal kolik je hodin a pak dívku postřelil do nohy. Když začala utíkat, srazil ji k zemi, nejprve ji tloukl pažbou a poté střelil do hlavy. Umírající ji odtáhl do lesa a ještě jednou vystřelil, přesto dívka žila minimálně další tři hodiny. Ivan se k mrtvé dívce ještě vrátil a zneužil ji. Tělo zahrabal sněhem a listím ve výklenku pod skálou. Nalezli ji po dvou dnech díky prosvítající krvi ve sněhu, asi kilometr od domova. Dva měsíce trvalo, než kriminalisté usvědčili vraha, jelikož nebyl plnoletý, odseděl si 14 let a byl puštěn na svobodu. Pokud ještě nezemřel, je mu dnes 75let. Na skále, pod kterou leželo tělo Annelore jsou dnes její iniciály a tepaný křížek s Ježíšem, který vypadá, že se sklání a pláče nad mrtvou dívkou. Pár smrčků, bříz a náletových stromů, mech a kapradí, měkká půda plná tlejícího listí, je zde vlhko i v tom nejteplejším letním dni - tohle místo je jedno z nejděsivějších. Těžko říct, zda mu tuhle podobu dala ta děsivá událost, ale skoro bych věřila, že si sem Ivan Drábek v tom huňatém kožichu čas od času přijde zavzpomínat.*

Gackův pomníček

Inženýr Viktor Gacek byl zastřelen v září roku 1927 na Štolpišské silnici u rašeliniště Na Čihadle, motivem jeho vraždy byly peníze a zlaté hodinky, co měl u sebe. Jeho vrah nebyl nikdy dopaden.

Haba a Hübnerův kříž

Na svahu, kde se dnes tyčí dva kříže, byli v roce 1949 při „akci Jizerka“ brutálně zavražděni příslušníky SNB jizerskohorští roveři Tomáš Hübner a Jiří Haba.

„Nad Vlašským hřebenem svítalo...

... vlahá letní noc ustupovala jiskřivému červencovému ránu a z těžko prostupných, místy bažinatých lesních porostů, stoupaly obláčky mlhy. Na nevelké mýtině se proti blednoucí obloze rýsovaly špičky několika skautských stanů na nízkých podsadách, pod nimiž pokojně spalo sedm železnobrodských skautu-roverů. Země vydechovala směsici severských vůní trav, jehličí, rašelinišť a květin, takovou, jakou ucítíš jen tady, v Jizerských horách. Rodil se nový den – 24.červenec 1949.

Pak zazněly první výstřely. Z pistolí a ze samopalů. Pach spáleného střelného prachu se mísil s ranním mlžným oparem. Jekot kulek, rachocení uzávěrů zbraní

a nenávistné řvaní esenbáku přehlušilo lesní ticho. Více než sedmdesát příslušníků komunistického Sboru národní bezpečnosti a Stb hrdinně pálilo do plátěných přibytků nic netušících rozespalých sedmnácti-osmnáctiletých kluků: Tomáše Hübnera, Roberta Hofrichtera, Josefa Veselého, Jindřicha Kokošky, Jiřího Majera a Radomila Raja a jejich, jen o něco staršího kamaráda, pětatřicetiletého Jiřího Haby...“

Rozkaz zněl: až se bude rozednívat a začnou být vidět kontury stanů, zahájit palbu a vystřelit to tam!“ Plány sedmi mladých lidí odejít do emigrace byly 24.července krátce před rozedněním rozprášeny palbou z pistolí, samopalu a kulometu....

Takže tam vypálil několik zásobníků, z toho do našich těl nejméně sedm ran. Dodnes slyším jak někdo okřikl ty nejhorlivější „střelce“ v okamžiku, kdy měnili zásobníky a chystali se nás dorazit: „Soudruzi, neprasečte, potřebujeme nějaký živý taky...“ [?]

Heinnrichův kříž

Na místě pomníčku byl roku 1813 zastřelen, po několika dnech objeven a zahrabán pytlák Heinnrich. Byl známý tím, že si ze zabitého zvířete vyříznul jen tu nejlepší část masa a zbytek nechal shnít v lese. Tento zběhlý voják našel úkryt pod mohutnou skálou, které se dnes říká Pytlácké kameny. V libereckém muzeu mají pušku, kterou jednoruký revírník Hub neozbrojeného pytláka zastřelil.

Hrob mrtvých mužů

Existuje teorie, že hroby patří třem francouzským válečným zajatcům které tu Němci za války zastřelili. Jiná verze uvádí, že zde byli naopak zastřeleni tři Němci. Tři rovy v lese, tři kameny, kříže, nikdo neví, kdy a kde se tam vzaly. [?]

Hubův pomníček

V květnu roku 1945 byl i se svojí ženou, za neobjasněných okolností zavražděn Rudolf Hub - nadlesní polesí Dětrichov, ve své hájovně, která byla po pár dnech zapálena.

Kodešova mohyla

Pomníček byl postaven na památku učitele Otakara Kodeše, který byl zastřelen v roce 1938 při obraně hranic Československa.

Obrázek 2.5: Löwyho památka

Kříž Orion

Tento kříž připomíná tragickou událost německého páru z 2. světové války. Manžel, příslušník SS, se nečekaně vrátil domů z války a nachytal svoji ženu s nějakým Ukrajincem, kterého zde přechovávala. Co se stalo s Ukrajincem není známo, ženu ale zhrzený muž zastřelil a zakopal v lese.

Kučerové Soni památka

Na tomto temném místě byla v roce 1966 ubodána zdravotní sestra Soňa Kučerová z Liberce. Když se to stalo, bylo jaro, stejně jako v době, když jsem místo navštívila. Pod nohama mi praskaly holé větvičky modřínů a šustilo bukové listí.

Löwyho památka

V místě pomníčku, byl v zimě roku 1929 třemi ranami zastřelen a oloupen Erwin Löwy. Motivem vraždy mohly být peníze, žárlivost nebo vyřizování účtů liberecké zednářské lóže. Tabulka je umístěna na stromě cestou na Českou chalupu, dokud jsme se o pomníčky nezajímali, nikdy jsme si toho místa nevšimli. Teď se zde zastavím pokaždé, když stoupám nahoru do strmých kopců. Místo je to krásné, bukový les s velikými žulovými balvany.

Malikův kříž

Polesný Malik, byl známý tím, že dostal za mříže několik pytláků, ti mu začali vyhrožovat smrtí, pokud toho nenechá. Tak roku roku 1870 umíral v náruči své ženy s prsy a obličejem rozstříleným od hrubého olova. Kamenný pomník s křížkem stojí na západní straně Jizerek. Místo bylo celé podmáčené, bahnité, rozryté divočáky, které jsem čekala každou chvílí za zády. Všude se válely větve stromů, tak bylo velmi obtížné dostat se k samotnému pomníčku.

Milenecký kříž

V tomto místě zastřelil neznámý voják svoji bývalou dívku Liessel Thomasovou, která ho opustila, když byl na vojně během druhé světové války.

Oslí buk

Pomalou zarůstající kříž na stromě připomíná smrt dvou pruských kavaléristů, kteří byli zabiti rakouským husarem roku 1758.

Pomník sedmileté války

Pomníček z roku 1760 připomíná událost z dob Sedmileté války. Byla zde přepadena rakouská transportní kolona. Na místě zůstalo sedm mrtvých včetně ženy a dvou dětí.

Porscheho smrt

Roku 1847 byl v místě pomníčku zavražděn a oloupen statkář Václav Porsche. Jeho vrah byl dopaden po 14ti letech, zemřel ve vězení. Vysoký obelisk, je dobře ukrytý ve smrkovém porostu, který zde v době jeho vztyčení v podstatě nebyl. I když už jsme jednou pomník našli, hledali jsme ho i napodruhé. Vyšlapané cestičky od divoké zvěře v podmáčené temně černaé půdě s ostrůvky borůvky bažinné, jsou spíše matoucí. Když jsem se rozhlížela kolem dokola, všechny strany byly stejné, ve dnech, kdy není vidět slunce, je velmi těžké se zde zorientovat. Přeskočili jsme potok s temně rezavou vodou a s botami plnými bahna stanuli z ničeho nic před kamenným obeliskem. Napadlo mě, kdo sem proboha tak veliký opracovaný kámen dotáhnul. Vše je na něm popsané:

„Zde na tomto místě byl 25. června 1874 dopoledne mezi 10. a 11. hodinou, když procházel touto pasekou za obchodem s kůrou a dřevem, úkladně zastřelen ranou do krku ze vzdálenosti 30-40 kroků dosud neznámým vrahem a oloupen o hodinky a hotovost Václav Porsche statkář z Doubí, bydlící ve Starém Harcově. Zemřel bez smrtelného zápasu v 31. roce života a zanechal pět nezaopatřených dětí a truchlící manželku, která očekávala šesté dítě. Byl pohřben na hřbitově ve Starém Harcově.

Lepší onen svět Ti budiž odměnou za věrný a šlechetný pozemský život. Tento pomník mu postavil jeho tchán Vavřinec Stracke, statkář a obchodník dřevem ve Starém Harcově, v říjnu 1874.“

Obrázek 2.6: Porscheho smrt

Stammelův kříž

Kovový kříž na kamenném podstavci je zde na památku lidmi oblíbeného pytláka Stammela. Zvěř totiž lovil pro široké okolí a zásoboval tak všechny hostiny a veselky v Jizerských horách. Tušil ale, že i na něj brzy dojde, prodal tedy celé hospodářství a koupil si lístky sobě a své rodině na loď do Ameriky, kde chtěl začít žít nový život. Vydal se na svůj poslední lov, aby ještě uspořádal hostinu pro své přátele a tak se rozloučil. Bohužel ten den, 6. října roku 1863, byl nachytán dvěma lesníky nad svým posledním zastřeleným jelenem. Vypukla tak přestřelka, při které byl zasáhnut, zmizel v hustém porostu, ale domů se už nevrátil. Lidé se ho vydali hledat, našli ho mrtvého, s hlavou položenou na podušce čerstvě natrhaného zeleného mechu. Na jeho pohřeb přišli lidé z celého okolí, jeho žena s dětmi odjela do Ameriky, kde žijí dodnes jeho potomci. Pomník nechala na místě přestřelky postavit rodina lesníka, kterého tenkrát Stammel těžce zranil. Přesto, že je na pomníku je nápis „Meithova rodina“, nikdo mu neřekne jinak než Stammelův kříž.

Streitův obrázek

Roku 1780 byl na místě pomníčku zastřelen pašerák Lukas z Bílého Potoka. Kříž ale nese jméno, podle pekaře Streita, který ho sem umístil jako pokáním za obětování falešných peněz františkánským mnichům při hejnické pouti. Na tomto místě se taky v roce 1885 narodila dcera jisté paní Karrasové.

Stumpeho kámen

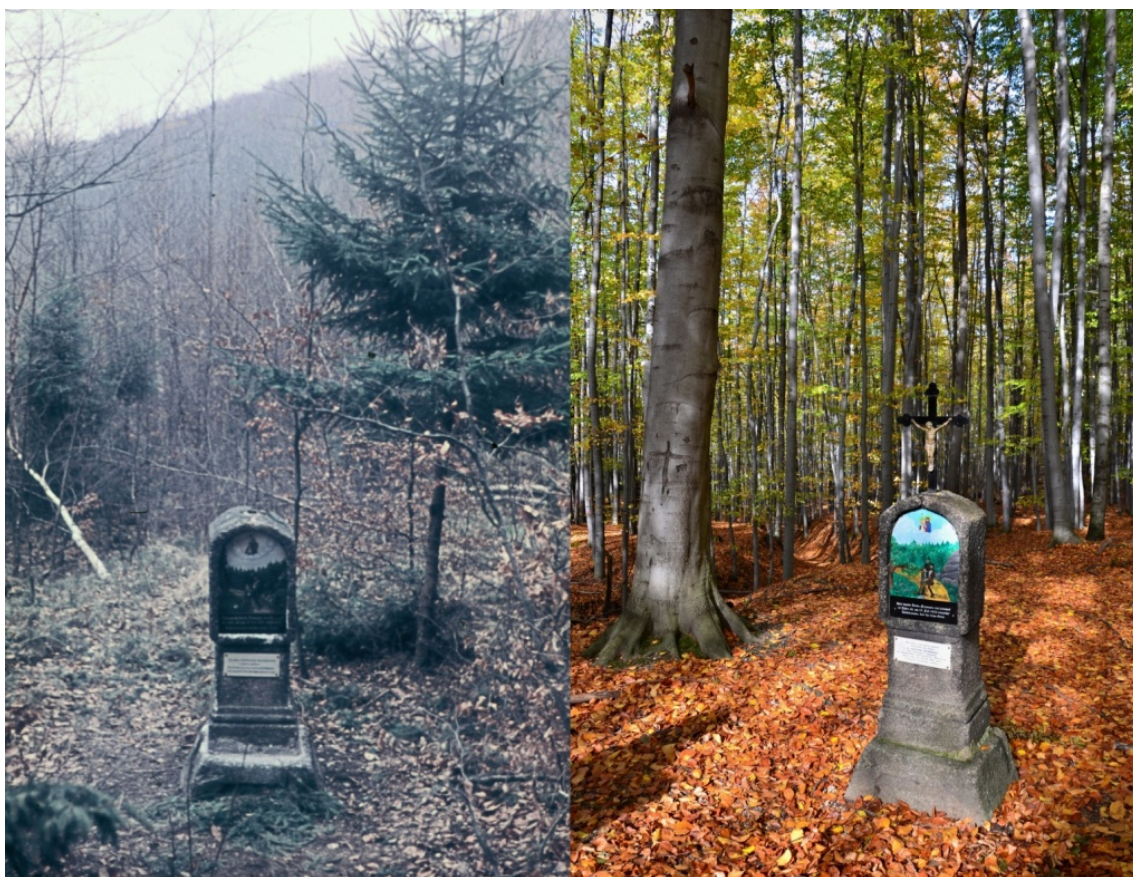
Neustále ničený kamenný pomník připomíná nešťastnou událost z roku 1938. Němec Alfred Stumpe nepřežil potyčku s českými vojáky, které vyprovokovaly jeho bílé podkolenky, které tehdy byly symbolem nacismu. Asi 200 metrů od hospody, kde došlo k potyčce, byl Stumpe nalezen umlácen a ubodán, nedbale přikrytý pod drny. Zůstala po něm žena a dvě děti.

Wildnerův kříž

Thupa vojáků zde v roce 1945 zastřelila dřevorubce Felixe Wildnera, který jim odmítal dát jídlo a šaty.

Zabitý mládenec

Na místě pomníčku, v červenci roku 1825, našly děti mladého zámečnického učně Neumanna s rozbitou hlavou a smyčkou kolem krku. Byl okraden a zabit neznámým vrahem, když šel navštívit své rodiče.

Obrázek 2.7: Zabitý mládenec

2.3 Sebevraždy

Tento seznam je plný těch, co se rozhodli ukončit svůj život dobrovolně. Pomníčky jsou proto často na odlehlých místech, kde sebevrahy, nikdo nehledal ještě dlouho po jejich smrti.

Obrázek 2.8: Langeho kříž

Červeného kříž

Nejspíš rodinné problémy dohnaly k sebevraždě myslivce Vladimíra Červeného, který se svůj život rozhodl ukončit v roce 1992, nejprve zastřelil svého psa a pak sebe.

Fialův kříž

V místě pomníčku, byl v zimě roku 1975 nalezen oběšený Alfred Fiala. Na velikém balvanu na pravém břehu Velkého Štolpichu, byl na jeho památku postaven železný kříž, který už dnes připomínají pouze železné pahýly.

Gierové Marie buk

Vyrytý nápis v kůře stromu a tabulka na skále nám připomínají smrt Marie Gierové. Která se zde oběsila v září roku 1943 po té, co jí zemřel syn ve válce.

Hausmannova smrt

V roce 1964 byl známý hajný Hausmann nalezen oběšený na stromě vedle svého oblíbeného místa. Trpěl prý velikými bolestmi hlavy, měl o dost mladší ženu, tak ve svých devětasedmdesáti odešel ze světa dobrovolně. Ze skalky, na které je umístěna tabulka na jeho památku, prý velmi rád koukal na nekonečné bukové lesy severních svahů Poledníku. Místo jsme navštívili na podzim, kdy byly buky krásně zbarvené.

Huschkův kámen

Kříž vytesaný do stěny Čertových kamenů připomíná hajného Huschka, který se zde v listopadu roku 1875, zastřelil. Nebylo jednoduché najít tento pomníček, cesta k němu vedla přes popadané a zetlelé kmeny stromů, které i částečně zakrývají vlhké Čertovo kameny.

Hütterův kříž

V roce 1934 byla v místě pomníčku nalezena zetlelá mrtvola, zarostlá mechem a travou. Jednalo se o třiadvacetiletého Rudola Hüttera, který se zde před devíti lety zastřelil. Malý křížek stojí v typické Jizerskohorské krajině, borovice kleč, nízké smrčky, vysoká tráva a borůvky.

Obrázek 2.9: Hausmannova smrt

Karpíška Ivana památka

Vytesaný letopočet 1947 a slovo IVAN, jsou památkou na sedmnáctiletého Ivana Karpíška. Do jedné ze skal Čertových kamenů, si sám tyto nápisy vytesal a druhý den se opodál zastřelil.

Kohoutova památka

Na místě pomníčku spáchal sebevraždu hajný Miroslav Kohout. Nejprve doma zastřelil svoji manželku a pak sebe na svém oblíbeném místě. Zvolil si opravdu hezké místo pro odchod ze světa — skalka s mechovým porostem doslova vybízí k tomu, lehnout si na ni a koukat se vzhůru do korun vysokých smrků.

Koldovské Marie pomníček

Pouze oblečené kosti zůstaly po Marie Koldovské, která se rozhodla ukončit svůj život v roce 1974. Její ostatky byly nalezeny po 4 měsících. K pomníčku jsme přicházeli vlhkým smrkovým lesem, nohy se nám klouzaly po oslzlých kamenech a kořenech stromů.

Langeho kříž

Z nešťastné lásky se na tomto místě zastřelil dvacetiletý mládenec, syn hajného Langeho. Bylo to v roce 1904, když vzal otci revolver a odešel z domu, od té doby o něm nikdo neslyšel. Jeho kosti ohlodané od lišek byly nalezeny až v roce 1931 pod mohutnou skálou, kde je nyní malý křížek.

Markovské kříž

V roce 1999 na tomto místě skočila Ela Markovská přímo pod jedoucí vlak.

Matlachův kříž

Pomníček z roku 1995, připomíná sebevraždu mladého Petra Matlacha.

Milanův pomníček

V roce 1996, zde spáchal sebevraždu mladý Milan, který se nesmířil s nástupem na vojnu. Uprostřed divokého lesa leží kámen s nápisem „Lidé neumíraj, mění se v květiny“

Rauscheckova cesta

Toto není typický pomníček, ale celá cesta, která se jmenuje po cestáři Rauscheckovi, který sliboval, že až nastane jeho čas, odejde a nikdo ho už nenajde, a tak se taky jednoho dne stalo.

Rösslerova smrt

Křížek a destička pod Mariánskou horou připomínají sebevraždu Rudolfa Rosslera:

„Strach před německou tajnou státní policií (Gestapo) dohnal tehdy dvaapadesátiletého Němce Rudolfa Rosslera z Mariánské hory č. 126 k tomu, aby se 29. Října 1943 oběsil v lese pod vrcholem kopce Mariánské hory. Měl oba syny ve válce a byl kýmsi udán gestapu, že tajně poslouchá zahraniční rozhlas – tento prohřešek se v době okupace trestal smrtí. Chtěl se dozvědět pravdu o situaci na frontě. Byl podroben tvrdému výslechu k této věci a protože se mu zdálo, že by již další výslech nevydržel a prozradil sousedy, k nimž chodil vysílání poslouchat, odešel na vrchol hory, aby v těchto místech oběšením dobrovolně odešel ze života. Jeho tělo našel náhodný houbař až v červenci 1944.“ [?]

Obrázek 2.10: Simmona Hanse smrt

Simmona Hanse smrt

Na tomto místě spáchal v roce 1930 sebevraždu mladý Hans Simon. Měl až na kost přerézanou tepnu na ruce, hlubokou ránu si na poslední chvíli převázal kravatou – bylo již pozdě. Kamenný pomník s deskou leží pod vrcholem Černé hory v typické krajině torz mrtvých smrků.

Sochorova památka

Rytina na skále připomíná Františka Sochora, který ze zde roku se 1934 zastřelil. Místo je velmi těžce přístupné. Cesta k pomníčku je strmým srázem s vysokými trsy borůvčí. Skály a kameny jsou přes sebe naskládány, jakoby se každou chvíli měly sesypat.

Spinové Dagmar kříž

Sešli jsme z dřevěného chodníčku a došli podmáčenou půdou ke kříži. Mlha se valila po vodní hladině temně černé vody. Ta žena musela být opravdu zoufalá, když se rozhodla pro takový odchod ze světa. *Dagmar Spinová neunesla smrt své matky a*

manžela, s taškou plnou kamenů uvázanou kolem pasu, vstoupila v prosinci roku 1974, do temných a ledových vod Černé Nisy.

Obrázek 2.11: Spinové Dagmar kříž

Šafránkův pomníček

Zde se roku 1981 zastřelil Vladimír Šafránek. Kámen s tabulkou je dobře ukrytý ve vysokém lučním porostu.

Tomannův kámen

Balvan s kovovým křížkem připomíná sebevraždu z 22.7.1922.

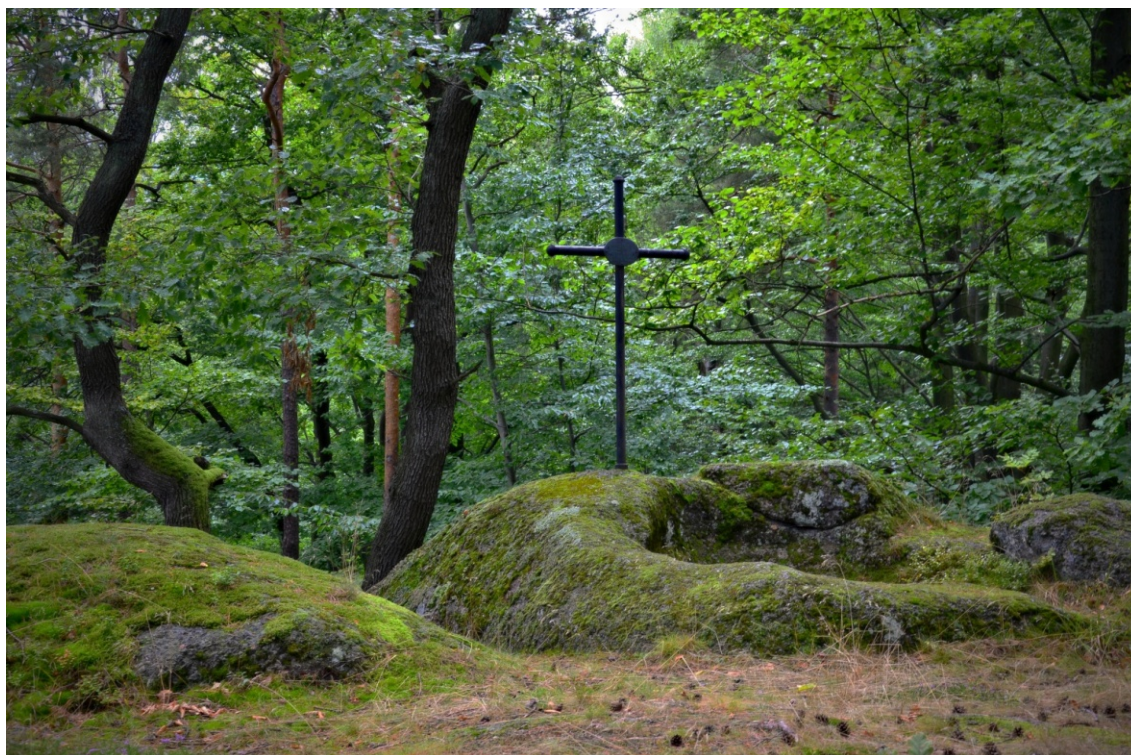
Veselého kříž

Z nešťastné lásky se zde roku 1969 zastřelil Václav Veselý

Wildnerův kříž

Sluncem prosvětlené místo, odpovídá mé představě o Záhořově lóži z básně od K.J.Erbena, velké balvany jsou porostlé mechem a lišejníkem lákají k ulehnutí. *Šestadvacetiletý Wenzel Wildner se zde v roce 1926 zastřelil v zoufalství nad nevyléčitelnou chorobou.*

Obrázek 2.12: Wildnerův kříž

2.4 Dětské pomníčky

Rozhodla jsem se zvlášť oddělit dětské pomníčky. Když zemře dítě, je to vždy bolestnější než smrt dospělého člověka. A tak mi pokaždé naskočí obrázek těch nešťastných rodičů, kteří přišli o to nejcennější ve svém životě.

Fuchsův kříž

Kříž na balvanu připomíná smrt devítiletého Otty Fuchse, který v zimě roku 1912 spadnul do rozvodněné Černé Desné.

Krauseho kříž

Pomníček stojí na místě, kde se v květnu 1922 zřítíl dolů ze skály desetiletý Emil Krause. Jeho kamarádi vyděšení utekli a celou událost zamlčeli. V labyrintu skal bylo tělo nalezeno až po dvou dnech.

Obrázek 2.13: Krauseho kříž

Kunzeho kříž

V květnu roku 1790 zabloudil v lese čtyř a půlletý Toníček Kunze. Jeho tělíčko ohlodané od lišek našli až po dvou měsících daleko od domova. Strom s malým křížkem stojí nad malým potůčkem v hustém neudržovaném porostu. Lehce by se tu i v dnešní době ztratil dospělý člověk, natož tak malé dítě.

Kříž Ríši Hofmana

Při letní bouři roku 1969, v místě pomníčku zabil blesk dvanáctiletého Ríšu Hofmana.

Lahrové Veroniky obrázek

Třináctiletá Veronika Lahrová byla v roce 1829 rozdrvena padajícím stromem, když sbírala klestí.

Löffelmannová Pavlína pomníček

Na tomto místě, v létě roku 1971 usmrtil vlak dvouletou holčičku, která si hrála u trati před domem.

Männichův kříž

Na místě pomníčku, zastřelil pytlák Männich třináctiletého chlapce v domněnku, že střílí po zvěři. Umírající dítě donesl ještě domů. Záměrně jsme se vydali stejnou cestou, kterou šel tenkrát mladý chlapec brzkého rána od pekaře. Prosvětlená louka se skalkami, smrky a pár útlých bříz, vypadá to tu jako v pohádce. Určitě ani onoho rána nikoho nenapadlo, že cesta pro čerstvé pečivo skončí smrtí dítěte.

Oulehlův pomník

Devítiletý syn lesníka Kája Oulehla se tady plavil se svým kamarádem 29. června 1965 na malém voru, ztratil rovnováhu a v chladné vodě utonul. [?]

Tento pomníček byl jedním z prvních, který jsem navštívila, po cestě nám táta vyprávěl ten tragický příběh a pak nám tvrdil, že se na tom místě občas zjeví duch malého Káji... přemýšleli jsme ve kterém z okolních domů asi žil a jestli tu jsou někde ještě jeho rodiče, protože na kamenné desce s křížkem vedle vodní nádrže, která vypadá spíš jako samotný hrob, jsou stále svíčky a květiny.

Richterové Anny kříž

V květnu roku 1873 zabloudila v kamenech, tříletá holčička. Několik dní ji marně hledali, pomohl až slepý vídeňský poutník, který měl v noci živý sen, a popsal, kde dítě leží. Malá Anna byla skutečně na onom místě, bohužel již mrtvá. Místo je těžce přístupné a dobře schované v dnes celkem vysokém porostu, je zde krásný výhled, možná se jen malá Anna chtěla podívat z co největší výšky a tak stoupala stále nahoru, až padla únavou. Ani dnes by vás tu dlouho nikdo nenašel.

Obrázek 2.14: Richterové Anny kříž

2.5 Tragické pomníčky

Drsná příroda a nevyzpytatelné počasí Jizerských hor mnohdy přispěly k tragickým událostem, které se zde odehrály. Oběti na životech si vzalo zejména pak mrazivé počasí. Největší zimu ve svém životě, jsem zažila právě v Jizerkách, kupodivu ne v zimě, ale na jaře. Vydali jsme se v noci do oblasti Na Čihadlech, kde jsme potichu přecházeli do rozednění v touze spatřit tokající tetřívky. Přes to, že jsem byla teple oblečená, zima na rozhledně nad vlhkým rašeliništěm byla naprosto paralyzující. Myslela jsem na všechny ty, co to vzdali, sedli si vyčerpaní do sněhu a smíření se svým osudem, už nikdy nevstali. Jako Tomáš Bok, co si chtěl jen trochu odpočinout.

UMRZNUTÍ

Bokův pomníček

Skalka s destičkou s posledním vzkazem Tomáše Boka je ukrytá ve svahu s náletovým porostem a vysokými trsy borůvčí. Smutný příběh tohoto místa patří k mým oblíbeným:

Posledního březnového dne roku 1989 se toulali západním skalnatým svahem hory Milíř, porostlým zničeným proschlým lesem, dva mladíci z Rudolfova. Sníh již téměř zmizel, les byl velice neschůdný. Pojednou nad sebou spatřili na skalní římse žulového převisu odpočívat ležícího člověka. Pokojně na ně shora hleděl s rukou pod bradou. Asi by ho za slunečného jarního dne nevyrušovali, kdyby si nevšimli, že jeho nohy jsou zaváty suchým loňským listím. Přišli blíž a spatřili nevidoucí oči, mrazem zešedlou tvář, nohy pod listím byly zabaleny do černého pracovního pláště. Vedle mrtvého těla ležela aktovka se zubním kartáčkem a mydlem, krabička cigaret, krajíc chleba s nedojedenou konzervou a prázdná malá lahvička becherovky. Mrtvý muž v ruce svíral tužku, kterou napsal na kousek papíru svůj poslední vzkaz světu „Chtěl jsem si jen trochu odpočinout“. [?]

Effenbergerův smrt

V místě pomníčku umrzli roku 1853 otec se synem Effenbergerovi.

Hoffmannův kříž

Od lišek napůl ohlodaného našli tělo Ondřeje Hoffmanna, teprve když na jaře roztály vysoké sněhové závěje. Pohřešovaný byl od prosince 1962.

Jurischův kříž

Na tomto místě, umrzla paní Klosovéá z tzv. ševcovny na Jizerce.

Křivského památka

Skromný pomníček připomíná umrznutí 22 letého Mirka Křivského, který se vracel z lyžařské túry v lednu roku 1989

Křížový kámen

Tento pomníček je jedním z nejstarších, připomíná umrznutí Hanse Kleinerta z roku 1666. Dnes stojí v Jablonci u kostela, tenkrát to tu vypadalo dost podobně, jako v lesích Jizerských hor, proto jsem i tento pomníček zařadila do svého seznamu. Asi jen málo kdo z těch, co projdou kolem něj, ví, co má připomínat.

Pemlova památka

Devatenáctiletý Vladimír Pempl umrznul na cestě domů. Celou noc seděl ve sněhu pod hřebenem, když ho našli, nebyl již při smyslech a brzy zemřel. Tohle místo je studené i v horkých letních dnech.

Splítkové Věry památka

Pamětní tabule z roku 1968, připomíná mladou duševně nemocnou Věru Splítkovou, kterou zde našli zmrzlou na kost. Proč se za šera vydala směrem k horám, se už nikdy nedozvíme.

Šejblova památka

Křížek byl zde postaven na památku Jaroslava Šejbla, který umrznul cestou domů roku 1998.

Votrubův kříž

Roku 1999 umrznul mladý Jan Votruba, když se ztratil v nepřehledném terénu cestou z diskotéky v Nové Vsi.

UTONUTÍ

Johneho pomník

Vody Černé Nisy jsou temně černé a i v létě velmi ledové. Tohoto varování nedbal mladý Herbert John, který přecenil své síly, když se rozhodl přeplavat na druhou stranu. Utonul uprostřed nádrže v srpnu 1912.

Krausova památka

V srpnu roku 1986, utonul za nevyjasněných okolností, v jezírku v rašeliništích Na Čihadlech pan Jiří Kraus, nalezen byl téhož roku na podzim. Oblasti rašelinišť jsou velmi nebezpečné, stačí udělat jeden krok mimo zpevněnou půdu a člověka pohltí ta tisíciletá „bažina“. Ostrůvky rostlinek mezi černými jezírky neunesou lidskou váhu. Divím se spíš, že zde neumřelo více lidí, při hledání rosnatek nebo focení tetřívků.

Lábusův kříž

V řece Smědě se na tomto místě utopil pan Lábus.

Lamichova památka

Pomníček z roku 1992 připomíná utonulého vodáka, který ztratil vládu nad svou lodí v rozbouřené vodě Kamenice.

Ruské kříže

Roku 1813, v období napoleonských válek se podle pověstí utopila na tomto místě dvojčlenná kozácká hlídka i se svými koňmi.

BLESK

Hoffmanův kříž

Na místě pomníčku zabil v létě roku 1881 blesk Františka Hoffmana, který zde sekal trávu. Zajímavostí tohoto místa je, že si zde vzal život jeho syn Josef o 34 let později, když byl starý stejně jako otec oné letní bouřky.

Kolářova památka

Na místě pomníčku se v červnu roku 1966 odehrál jeden z nejděsivějších příběhů Jizerských hor:

Čtrnáctého června 1966 zabil blesk dvacetičtyřletého Jiřího Koláře z Prahy pod skalním převisem asi sto metrů pod vrcholem Paličnicku. Ukryl se tam se svou dívkou před prudkou bouří. Blesk, který udeřil do smrku vzdáleného asi deset metrů, sjel až pod skálu. Dívce se, kromě šoku, nestalo nic, ale muž doplatil na to, že byl ozbrojen. Od místa, kde mu na těle spočívala pistole, se táhnul až k srdci temně červený pruh. [?]

Představovala jsem si, co asi prožívala dívka, která vedle mrtvého těla svého přítele přecházela bouřku, než mohla doběhnout pro pomoc. Taky jsem si vzpomněla na pár letních bouřek, které jsem přecházela pod skalními převisy, nikdy by mě nenapadlo, že se něco takového může stát... a na takových hezkých místech.. Tabulka je ukrytá pod převisem skály, ta je ukrytá pod nízkými buky a borůvkám.

Obrázek 2.15: Kolářova památka

INFARKT A MRTVICE

Relativně veliké množství zastupují ti, co zde umírali na selhání organismu. Většinou to byli ti, co přecenili své síly a ranila je mrtvice, nebo jim puklo srdce z radosti nad vydařeným lovem.

Andrejkova smrt

Teprve čtyřicetiletého Jana Andrejku, ranila mrtvice při Jizerské padesátce roku 1985.

Bělochův kříž

V březnu roku 2005, na tomto místě podlehl infarktu ve svých třiapadesáti letech Zdeněk Běloch před zraky svých kamarádů trampů, kteří mu zde také postavili pomníček.

Hrzánův kříž

Pod vysokým bukem na malé skalce stojí křížek s nápisem „Poslední výlet našeho kamaráda“ *V květnu roku 2001 na místě pomníčku zemřel náhle Jan Hrzán.*

Macháčekův pomníček

Karel Macháček zemřel při lovu na srdeční slabost v lednu roku 1999.

Melichara Petra památka

Roku 2001 měl zde Petr Melichar při jízdě na kole srdeční zástavu.

Neuwingerova smrt

Z radosti a loveckého rozrušení ranila v létě 1927 mrtvice Josefa Neuwingera, po té, co se mu podařilo zastřelit srnce. Dříve zde byla paseka a jediný buk, který je dnes už vzrostlým stromem obklopen nálety, štíhlými břízami, modříný a mladými buky. Na něm visí tabulka s křížkem.

Pavlisův kříž

Když jsme po celkem náročném hledání stanuli u pomníčku, napadlo mě, že taková smrt na takovém místě je vlastně docela příjemná. *Kříž ukrytý v lese mezi skalami připomíná Františka Pavlise, který zde v květnu roku 2003 zemřel na srdeční zástavu. Po deseti dnech ho našli na jeho oblíbeném místě.*

Plemeníkův pomníček

V místě pomníčku postihnul roku 2005 infarkt čtyřiapadesátiletého Jardu Plemeníka.

Poláka Ing. smrt

Teprve sedmačtyřicetiletého Zdeňka Poláka postihla v prosinci roku 1987 srdeční příhoda, na místě dnes stojí křížek na jeho památku.

Sáša pomníček

Smrtelný infarkt postihnul Sášu Salabu, který v říjnu roku 2002 sbíral v lese houby. Na kamenném pomníčku je vyzlacený nápis „Kamarád Sáša“ s kloboukem a kytarou.

Šiplův kříž

V místě pomníčku, roku 2005, zemřel na srdeční slabost Áchym Šipl, krátce po té, co zastřelil srnce.

Tischerův kříž

V zimě roku 2004 Ericha Tischera, postihnul infarkt při výletu na běžkách.

NEŠŤASTNÁ NÁHODA

Často také zabíjela nešťastná náhoda, dopravní nehoda, zbloudilá střela nebo pády s vysokých skal a stromů.

Obrázek 2.16: Neisserův kříž

Bäumelův kříž

Nejspíš nešťastnou náhodou, zastřelil zde starší lesník mladého revírníka Johana Bäumela:

21. března 1842 ferdinandovský lesník Bedřich Bergmann, kráčel v zarostlých skalách za revírníkem, klopýtl a upadl. Při pádu vystřelila jeho puška a výstřel do zad smrtelně zranil šestadvacetiletého Bäumela.. [?]

Terén je zde opravdu krkolomný, sami cestou k pomníčku stále zakopáváme o veliké balvany mezi trsy borůvčí.

Bienertův kříž

Pomníček připomíná vykolejenou lokomotivu 1945, ve které zemřel strojvedoucí

Wilhelm Bienert.

Černohorského pomníček

V roce 2003 Ladislav Černohorský narazil na kole ve vysoké rychlosti do stromu a na místě zemřel.

Dubského a Jeleneckého pomníček

V červnu roku 1975 jeli na motocyklu Aleš Dubský a Vladimír Jelenecký, kteří ve velké rychlosti narazili do nákladního automobilu a na místě zemřeli.

Dušátkův pomníček

Roku 2001, mentálně postižený Ondřej Dušátko tragicky zahynul na ozdravném pobytu vinou nedbalostí zdravotního personálu. Umřel vyčerpáním po několika hodinovém bloudění po té, co utekl z vycházky.

Franta kříž

Pomníček připomíná neštěstí při Jizerské 50 roku 2013.

Hermannova smrt

V místě pomníčku byl při lovu roku 1905 smrtelně postřelen řezník Jindřich Hermann.

Hölzelova smrt

Ze skály, kde je dnes pamětní deska, se v roce 1933 zřítíl nezajištěný Karl Hölzel, který i přes rychlou pomoc svých kamarádů podlehl zranění hlavy.

Hronův pomníček

Třiadvacetiletý Miloslav Hron zemřel roku 1972 při autonehodě, železné úhelníky z nákladního prostoru prorazily kabinu tak nešťastně, že mu téměř urazily hlavu.

Iva pomníček

Na místě pomníčku roku 2004, tragicky zemřela cyklistka Iva.

Jandův pomníček

Na místě pomníčku roku 2006, tragicky zemřel cyklista Zdeněk Janda.

Jiráňka a Kosinové kříž

Dřevěný kříž připomíná tragickou nehodu trabantu, kterou nepřežil Vítězslav Jiránek a Dagmar Kosinová, která byla v hustých plamenech přehlédnuta. Uhořela tak pouze s lehkým zraněním, mezitím, co vytahovali již mrtvého řidiče.

Lesní památka

V roce 2002, nezajištěný mladý sběrač šišek, spadl z vysoké borovice přímo na promrzlou zem, kde i přes rychlou první pomoc svých dvou kamarádů, podlehl vážným zraněním.

Lexova památka

V místě pomníčku v říjnu roku 2000, zemřel na kole při Jizerské padesátce Horst Lexa.

Makův pomníček

Roku 1995 narazil Stanislav Mak se svým motocyklem ve vysoké rychlosti do stromu, zraněním na místě podlehl.

Melzerův pomník

Sedmadvacetiletý Robert Melzer nepřežil roku 1905 nehodu na úzkokolejně železnici, na které se svezl i přes zákaz, z důvodu častých nehod.

Mlynářův kříž

Pomník s křížem byl postaven na památku mlynáře Antona Jägera, který na tomto místě za nevyjasněných okolností roku 1864 zemřel.

Morávkův kříž

V listopadu roku 2002 spadnul Josef Morávek z jedné skály Frýdlantského cimbuří. Jeho tělo bylo nalezeno až na jaře zaklíněné mezi větvemi. V batohu měl Knihu

o Jizerských horách a v ní označenou Kauschkovu památku, kterou zde s největší pravděpodobností hledal.

Obrázek 2.17: Morávkův kříž

Mützelův obrázek

Tento pomníček připomíná pytláckou přestřelku s krvavým koncem. Jeden ze dvou pytláků postřelil lesníka Ferdinanda Mützela, projektil mu projel krkem až do paže, silně krvácel a ještě dlouho po té se rehabilitoval. Malovaný obrázek panny Marie s Ježíškem je na skalce v typickém Jizerskohorském terénu.

Neisserův kříž

Na místě pomníčku byl v říjnu 1879 nalezen mrtvý pytlák Vilém Neisser. Nešťastnou náhodou si prostřelil hlavu vlastní puškou.

Novákové a Hlaváčka kříž

Po ztroskotaném manželství našla Stáňa Nováková útěchu u mladšího muže, který měl zálibu v čichání toluenu. Oba byli milovníci Jizerských hor. Přebývali ve srubu

u Černé Nisy, kde v roce 1985, oba zřetování jedné lednové noci umrzli. Srub později vyhořel, tuto nešťastnou událost připomíná malý dřevěný křížek.

Pařízkův kříž

V roce 1989 přejelo Martina Pařízka jeho vlastní nezajištěné auto zadními koly tak nešťastně, že zraněním brzy podlehl.

Pechova smrt

Adolf Pech byl roku 1933 smrtelně postřelen při nahánění zvěře.

Pelcův kříž

Křížek připomíná nešťastnou událost, kdy na pana Pelce spadla obrovská větev.

Pitelkův pomníček

Pomníček připomíná smrt cyklisty Libora Pitelky, uvolněná ledvinka se mu zamotala do předního kola. Zemřel namísto na následky zranění hlavy.

Pojerova památka

Roku 1873 při stavbě tunelu zemřel zde italský dělník Pietro Pojer, který navrtal nevybuchlou nálož.

Pomahačův kříž

Na místě pomníčku se v roce 2002 smrtelně zranil při nehodě na kole Láda Pomahač.

Pomník protržené přehrady

Pomníček připomíná 62 obětí na životech, při protržení přehrady na Bílé Desné z 18.září 1916.

Schmidt — Gustlův kříž

Tři dny před Štědrým večerem v roce 1907 při řezání vánočních stromků, byl v místě pomníčku nešťastně postřelen hajný Gustav Ressel, zvaný Schmidt-Gustl. Plná dávka

broků mu z blízka prostřelila koleno, zemřel na otravu krve 3 měsíce po té. Cesta k pomníčku byla velmi náročná, nohy se nám propadaly listím mezi kameny. Lesní porost je zde o dost hustší a zcela odlišný než byl v době té tragické události. Nedovedu si představit, že by sem kdokoli chodil pro vánoční stromek.

Obrázek 2.18: Schmid — Gustlův kříž

Svobodova smrt

V místě pomníčku zemřel roku 1965, při nehodě na motocyklu lesník Josef Svoboda. Na desce je napsáno: „ Když létu žití splatils dluh a dovrší se míra času, tu dobré duši řekne Bůh: Beru si úrodu Tvých klasů.“

Tietsův kříž

Josefu Tietselovi se stala osudná sázka, že za určitý čas ujede úsek mezi Horním Polubným a Jizerkou. V poslední zatáčce vylétnul ze silnice a narazil do telegrafního

sloupu, zemřel na místě roku 1942.

Uchytílův pomníček

Myslivec Karel Uchytíl byl v roce 1978 zastřelen nešťastnou náhodou při lovu, ostatní o něm totiž nevěděli a spletli si ho se zvěří.

Wanderův pomníček

Mladý kameník Wilhelm Wander byl zavalen velkým balvanem žuly v roce 1874 při stavbě tunelu.

Wildnerova smrt, Černý potok

Dvacetiletý Ferdinand Wildner zemřel roku 1886 pod sněhovou lavinou, snad jako jediný v celé historii Jizerských hor. Malý křížek vytesaný na onom místě na jeho památku, byl objeven teprve až v roce 1977. 12 dní od jeho smrti, zjevil se svému bratrovi v živém snu, kde ho prosil, aby na strom pověsil malovaný obrázek. Svatý obrázek tak nechal bratr pověsit při břehu řeky Smědé.

Wildnerův pomník a Leubnerův

Pomníček z roku 1930 připomíná smrt Josefa Wildnera a Oswalda Leubnera, kteří byli zasypáni zeminou při sesuvu půdy.

Zejdova památka

Milan Zejda se na místě pomníčku roku 2002 zadusil svými zvratky.

Zřícené letadlo Měděnec

Při leteckém neštěstí z roku 1941, zde v plamenech zahynulo 5 lidí. Památník byl vybudován teprve po znovuobjevení místa nehody, v roce 2004. Pomníček je pod vrcholem Měděnce, kde se tenkrát v husté mlze letoun zřítil.

Zřícení letadla Smědavská hora

Dva pomníčky připomínají dvě zřícená letadla a 4 mrtvé z roku 1992. V husté mlze narazila do severního svahu Smědavské hory přibližně 150 metrů od sebe. Kvůli špatné viditelnosti a vysoké vrstvě sněhu byla letadla objevena až následující den.

2.6 Pamětní pomníčky

Pamětní pomníčky nám připomínají různé události, označují významná nebo zaniklá místa. Jsou vzpomínkou na důležité osobnosti nebo ty, co sice zahynuli jinde, ale pomníček jim byl postaven na jejich oblíbeném místě v Jizerských horách.

Obrázek 2.19: Breuerova památka

Breuerova památka

Na památku 4 Němců, co zemřeli v 1. Světové válce, byla na skále Černého vrchu umístěna malá tabulka.

Breuerův pramen

Pomníček připomíná místního občana Antona Heinricha Breuera.

Cepín Zvon

Pomníček připomíná prvovýstup na skálu Zvon v roce 1921.

Cimrmanův pomníček

Recesní pomníček na památku slavného výstupu Expedice Altaj v čele s Járou Cimrmanem.

Červenkův kříž

Nemocný revírník Ivo Červenka, si přál křížek na svém oblíbeném místě, byl postaven po jeho smrti roku 2000. Místo je to opravdu krásné, když jsme ho našli, na chvíli jsme se posadili na vyhřátou zem uprostřed smrkového porostu, měla jsem pocit, jako na návštěvě, jakoby tu Ivo Červenka seděl s námi.

Čihulova a Soukupova památka

Pomníček připomíná památku horolezců Josefa Čihuly a Ericha Soukupa, kteří roku 1966 zahynuli ve Vysokých Tatrách.

Čubrdova památka

Destička s tepaným kloboukem byla na skálu umístěna kamarády zesnulého Jirky Rumcajse Čubrdy.

Deckerův pomník

Pomníček připomíná malíře Jizerských hor Karla Deckera (1906-2003).

Expedice Peru pomník

Pomníček vzniknul na památku Expedice Peru 1970, která zahynula pod kamennou lavinou při silném zemětřesení.

Fischerův kámen

Tehdejší majitele lesa Františka Josefa Fischera, do kamene vytesal obrovské srdce s letopočtem 1849.

Obrázek 2.20: Cepín zvon

Gahlerova památka

Skála, na které je pomníček, byla poslední v Jizerských horách, kterou Karel Gahler slezl před tím, než zahynul roku 1906 v rakouských Alpách.

Guttenbergova skála

Nápis na skále z roku 1906 připomíná lesního radu, který tenkrát vedl exkurzi po Jizerských horách.

Hákový kříž

Vytesaný hákový kříž připomíná 2. světovou válku.

Hraniční kámen Bukovec

Necelý metr vysoký kámen značil roku 1845 hranice mezi frýdlantským a semilským panstvím, další jsou v blízkém okolí.

Hraniční kámen Mníšek

Hraniční kámen Souš

Hraniční kámen Rozmezí

Hřebenový buk

Buk s křížkem, připomíná dávnou obchodní cestu vedoucí přes Jizerské hory.

Jägerův pomník

Pomník připomíná malíře Jizerských hor W. F. Jägera.

Jeřábková památka

Na rozhledně Smrk, je malá destička, na památku starosty Nového města pod Smrkem, Karla Jeřábka, který se zasloužil o její vybudování.

Kámen osvobození Černý potok

Vytesaný letopočet 1918-1928 na velikém balvanu, připomíná desetileté výročí vzniku Československa.

Kámen osvobození Stará poutní cesta

Pomníček byl postaven k desátému výročí vzniku Československa.

Kámen osvobození Ztracený potok

Malý kámen s vytesaným letopočtem 1298, připomíná desetileté výročí vzniku Československa.

Kauschkova památka

Tabulka vysoko na skále, připomíná Rudolfa Kauschku, který na tomto místě rád sedával. Než byl odsunut na základě Benešových dekretů, velmi se zasloužil o poznání Jizerských hor.

Obrázek 2.21: Kirchnerův kříž

Kirchnerův kříž

Pomníček je věnován významnému fotografovi Jizerských hor - Miloši Kirchnerovi, který zemřel roku 2011. Kovový křížek stojí na nízké skalce na vrcholu Jizery, moc krásné a fotogenické místo.

Köglerova skála

Ve skále, kde je vytesaný trojitý kříž s devítkou, se před více než 100 lety ukrýval loupežník Josef Kögler.

Körnere Theodor

Veliký kamenný pomník na Smrku, připomíná návštěvu německého básníka z roku 1809.

Körnerův pamětní kámen

Pomníček připomíná německého básníka Theodora Körnera.

Kovová kostka

Kostka byla na balvan osazena v roce 1986 k desetiletému výročí školního spolku, který soutěží ve stolních hrách.

Krop — seffův kříž

Křížek z roku 1878 připomíná postřeleného pytláka zvaného Krop-Seff, stalo se to při obraně hraběte Františka Clam-Gallase.

Kříž Červený potok

Kovový křížek na veliký balvan u cesty, postavil lesník Gahler na památku zemřelé dcery.

Obrázek 2.22: Kovová kostka

Kříž Scheibe

Kříž připomíná prastarou obchodní cestu, která se přestala používat koncem 17. Století.

Kříž Štěpánka

Obrovský kamenný kříž maltézského typu, je součástí pietního místa na památku zdejších německých obyvatel padlých v první světové válce. Na místě se nachází ještě 30 náhrobních kamenů — obelisků, které sem byly dopraveny okolními obcemi, a to z každé obce jeden, jakožto vzpomínka na své padlé. Z místa pomníčku je překrásný výhled do rozlehlé kajiny.

Křížový buk

Křížek na buku připomíná významné orientační místo v Jizerských horách.

Kříž Yukon

Kříž je na místě bývalé trampské osady Yukon. Dnes zde není nic, co by připomínalo jednu z nejstarších trampských osad. Je to smutný pohled na hustý neudržovaný les plný polámaných stromů a popadaných větví.

Kursk

Křížek byl zde umístěn k památce na milovníka Jizerských hor, padlého ve 2. Světové válce. Z dřívě majestátného buku zbylo nejspíš po zásahu bleskem, jenom torzo s nápisem KURSK vyrytým do popraskané kůry stromu. Je to ale nádherné místo, s nízkým lesním porostem a vysokými buky.

Langeho pamětní kámen

Pomníček připomíná památku významného místního rodáka MUDr. Wilhelm Langeho.

Lennon John

Pomníček je věnován zavražděnému Johnu Lennonovi.

Obrázek 2.23: Krop — seffûv kříž

Lesní divadlo

Pomníček připomíná bývalé lesní divadlo na Mariánské hoře, 1913-1939 – odehrálo se zde přes 250 představení.

Lesníků pomník

Pomníček z roku 2013, byl postaven na památku lesníků, kteří přispěli k obnově lesa Jizerských hor po emisním zničení německými a polskými tepelnými elektrárnami na konci 20. století.

Lönsův pamětní kámen

Tabulka na kameni z roku 1936 připomíná básníka Hermanna Lönsa.

Mackova mohyla

Kamarádi skauti postavili tento pomníček na památku Marcely „Macka“ Sršňové, která zemřela ve svých 15 letech roku 1990 na leukémii.

Machoviče Miroslava památka

Tabulka s lanem a nápisem „Sbohem kamaráde“, na stěně skály připomíná horolezce Mirka Machoviče který zemřel předčasně na leukémii v roce 1989.

Macháčkův pomníček

Pomníček na skále uprostřed vodní nádrž, připomíná zatopení údolí Josefodolskou přehradou.

Marie hraběnky pramen

Omšelý nápis s letopočtem 1901 na nízkém balvanu, připomíná památku dcery hraběte Clamm — Gallase.

Marouskův kámen

Josef Marousek se na stáří rozhodl vést život poustevníka. Nápis na skále připomíná jeho malou poustevnu, kde ho také roku 1828 našli mrtvého.

Menzelův pomník

Pomníček připomíná faráře Gottfrieda Menzela, který napsal knihu o flóře a fauně Jizerských hor.

Midži pomník

Na místě býval pomníček na památku trampa Midžiho — Kovová ruka trčící z balvanu držící pochodeň a destička s portrétem a textem „Já odešel a kompas, který jsem měl, byl zbytečný. Já odešel, ten kompas starý stejně neměl směr zpátečný!“

Mikoláškova památka

Destička připomíná oblíbené místo Jiřího Mikoláška, který zemřel roku 2007.

Mojžíšův pramen

Tento pramen byl v 19. století důležitým zdrojem obchodu.

Nápis Černý potok

Nápis Inka

Nápis Lasičí cesta

Nápis Oldřichov

Nápis Schneider Wiese

Nápis Supí vrch

Nápis Zlomený kámen

V Jizerských horách je mnoho tajemných nápisů a znaků, vyrytých do žulových balvanů. Vážou se k nim různé příběhy, například, že šlo o místo, kde se scházela nějaká sekta nebo kde probíhaly různé tajemné rituály. Pravdu se už asi nikdy nedozvíme, a je to tak dobře, protože „*Nejkrásnější, co můžeme prožívat, je tajemno*“. — krásně vystihnul Miloslav Nevrlý slovy Alberta Einsteina.

Obrázek 2.24: Novák Emil

Novák Emil

Do stěny Věže grálu, která stojí ve strmé rokli Hájeného potoka, byla zasazena v říjnu 1989 deska na paměť znalce Jizerských hor Emila Nováka. Věž grálu byla jeho nejmilejší skálou, na kterou neustále znovu a znovu vystupoval. Emil zemřel tragicky ve věku necelých šedesáti devíti let. Byl silně nahluchlý a 13.dubna 1989 jej zezadu srazilo nákladní auto u jeho domova v Hajništi, když při jízdě na kole neočekávaně vybočil ze svého směru. Pamětní desku si připravil sám ještě za svého života a vynechal tam jen místo pro datum smrti. Sám pro ni vysekal místo ve skále i otvory pro uchycení. Emil vystoupil za svého života na Věž grálu víc než 129 krát, naposled 1.října 1988, krátce po svých 68. narozeninách. [?]

Orctův kříž

V místě pomníčku střílil roku 1996 Zdeněk Orct svého posledního jelena.

Památka sklářství Kristiánov

Pomníčky připomínají bývalou sklářskou osadu. Tohle je to místo, kde najdete skleněný korálek na každém druhém kroku.

Pamětní deska císařovny Alžběty

Kovová deska připomíná památku podivínské rakouské císařovny Alžběty, zabitě roku 1898 v Ženevě.

Pamětník staré hutě

Pomník připomíná sklářskou huť zaniklou po roce 1721.

Pomníček osady Westman

V místě pomníčku stávala trampská osada Westman. Když jsme přišli na místo, vypadalo to, jakoby tu před chvílí ještě někdo byl. Ohniště a kolem lavičky, na stromě pila, provizorní bar. Napadlo mě v tu chvíli, že bych se ráda někdy takové trampské akce zúčastnila.

Pomníček trampských osad

Na tabulce stojí: „V těchto místech stály v letech 1934 — 39 první trampské osady v Jizerských horách — Severní Ryves a Tabu. V roce 1935 založily s dalšími libereckými osadami Spojené trampské osady RYKATADO“. Smutný je pohled na místo, kde z celé trampské osady nezbylo vůbec nic.

Pomník Arcivévody Karla

Neudržovaný pomník připomíná návštěvu arcivévody Karla.

Polmova a Maděrova památka

Deska je zde na památku dvou horolezců, kteří se roku 2002 zřítily ve Francouzských Alpách z Petit Dru.

Pramen Jizerské Kamenice

Pomníček je zde od televizního pořadu Zpět k pramenům.

Pramen Jizery

Hledání pramene Jizery, resp. Pomníčku pramene Jizery, protože ten nebyl přesně určen, pro mě bylo jedním z nejnáročnějších výletů. V horách je skutečně nevyzpytatelné a rychle se měnící počasí. Když jsme se blížili k cíli, začalo pršet takovým způsobem, že se celá stráň náhle stala obrovským prameništěm. Každá naše stopa se hned zalévala bahnitou vodou, před deštěm se nedalo nikde schovat. Jediný, kdo se přes to vydal hledat ono označené místo, byl náš táta se slovy „Tak když už jsme tady“. S mámou a sestrou jsme na něj čekaly, chtělo se nám smát a zároveň brečet, bylo to k vzteku. Pak jsme všichni společně dorazili k rozhledně, kde vysvitlo slunce a my se tak mohli kochat pohledem do kraje. K pramenu Nisy se ale budu muset někdy ještě vrátit.

Obrázek 2.25: Pramen Jizery

Pramen Nisy

Ptačí kámen

Pomníček z roku 1934 připomíná činnost ornitologického spolku na ochranu ptactva.

Ptačí napajedlo

V temném lesíku leží opracovaný kámen, do kterého se zachytává dešťová voda pro ptáčky.

Obrázek 2.26: Ptačí napajedlo

Pyramida

Kamenná pyramida uprostřed Jizerky, připomíná bývalou sklářskou slávu zdejší oblasti, nebo návštěvu hraběte Viléma.

Ryvolův kříž

Pomníček zde postavili trampové osady Island roku 1995 na památku známého trampa a písničkáře Wabiho Ryvolý. Na tomto místě na vrcholu Olivetské hory stála dříve vyhlášená tramská osada Island. Je to nádherné místo. Vyhřátá skalka, ze které je výhled do kraje, zdravý smrkový porost, vysoká tráva a borůvčí.

Schillerův pamětní kámen

Pomníček z roku 1905 připomíná památku básníka Fridricha Schillera.

Seibothův žertovný kámen

Skautská studánka

Pomníček připomíná znovuoobnovení skautského hnutí v Československu v období Dubčekova pražského jara 1968. Bohužel skauting fungoval v té době jen velmi krátce, všemu udělala přítrž sovětská okupace v srpnu 1968 a následná Husákova normalizace.

Strážný buk

Pod bukem dřív stávaly hlídky při ostrých střelbách v nedaleké střelnici. Pro nás a naše přátele se toto místo stalo místem setkávání. Když se v létě i v zimě vydáváme na cesty do hor, scházíme se ze všech stran právě na tomto místě. Každý pak vytáhne svojí placatku nebo malou lahvičku, kterou nechá kolovat. Občerstvení se pak vydáváme dál společnou cestou

Svojsíkova mohyla

Pomníček z roku 1912 byl postaven na památku zakladatele skautingu v Čechách Antonína Benjamina Svojsíka.

Šámalův pomník

Pomníček na památku častých návštěv kancléře Šámala.

Štajnclova památka

Pamětní destičku udělali Jindrovi jeho ski-kamarádi, po té co umřel po dlouhé nemoci roku 1993.

Šulcova památka

Destička s motýlem na oblíbeném místě Milana Šulce, který zemřel roku 1996 ve věku 15let.

Tabulka tří přátel

Tabulku se zašifrovanými monogramy, umístili na znamení nerozlučného přátelství tři kamarádi, na skálu v NPR Ptačí kupy.

Tabulový kámen

Kámen připomíná historického trojmezí do r. 1815 — Horní Lužice, Čechy, Slezko

Tetřeví kříž

Na Tetřevím kameni, postavil zarmoucený lesní Gahler jeden ze tří křížů, na památku své zemřelé dcery.

Timkův buk

Rytinu na stromě zhotovili kamarádi J. Timka, který se roku 1971 oběsil. V místě buku si v dětství často hráli.

Vojenské kameny

Do kamenů na svém pozemku, kdysi vrýval významná data jistý pan Zimmermann. Když narukoval do války, utrpěl zranění, byl propuštěn do civilu, ale také když se mu zastřelil syn.

Vorbachova loupežnická jeskyně

Na tomto místě se kdysi ukrýval lupič Petr Vorbach.

Židovský dům

Na tomto místě mezi velikými balvany pobývala v době francouzských válek 1813 židovská rodina.

2.7 Vyjádření zbožnosti a vděčnosti Bohu

Do této kategorie jsem zařadila křížky a pomníčky, které lidé postavili jen tak, na vyjádření zbožnosti bez toho, aniž by se na místě cokoli událo. Nebo jako díky za boží zázraky. Spousta křížů stojí na vrcholcích hor, dříve totiž bylo ve zvyku pomodlit se na začátku i na konci své cesty. Po celých Jizerkách je kromě dřevěných a kovových křížků spousta drobných náboženských symbolů vrytých do balvanů po lesích, k nim se často lidé chodili pomodlit. Na některých místech se prý setkávaly tajemné sekty. Kříže a malované obrázky často nesou jméno, podle těch, co je nechali na místo umístit. Často jsou cíleně postaveny na okrajích cest. V dnešní době se udržují a obnovují ty stávající památky, málokdy se někde objeví kříž nový.

Obrázek 2.27: Kříž Ptačí kupy

Ke smírčím křížům:

prastaré kamenné kříže, které jako by vyrůstaly z holé země jako připomínky jiných dob i světů, jiných spravedlností. Lidé je nazývali jen „starými kříži“, protože nikdo se nepamatoval na jejich původ a ani o nich nic nevěděl. Badatelé usuzují nejméně na 15. století, kdy odpovídalo tehdejšímu právu, aby se člověk, který spáchal vraždu, mohl vyplatit penězi u vrchnosti i pozůstalých, a na místě svého skutku musil postavit kamenný kříž. Nebo učinil-li něco, co se vymykalo lidskému soudu, lidské spravedlnosti. [?]

Atmannův kříž

Bartelův kříž

Bílá smrt

V zimní noci za jekotu bouře, zuřící kdys tu, na této hoře, zmizeli tři poutníci pod sněhem a nevěděli vůbec, kudy ven. Až po hodinách, propadlí zlým úzkostem, našli zas cestu k lidským bytostem. Pamatuj proto, poutníče, že v klínu těchto hor, přecho často bývá zima lýtý tvor!

Bleskový pomník

Pomníček připomíná šťastnou událost z roku 1830, kdy se skupinka dětí ukryla před bouřkou pod vysoký smrč. Ve chvíli, kdy se rozutekly domů, uhořel do stromu blesk, lidé to považovali za zázrak.

Blumrichův kříž

Boží muka Jindřichovice

Boží muka Oldřichov

Boží muka Raspenava

„Vyslyš mě Bože ve své veliké lásce“

Obrázek 2.28: Bílá smrt

Dobschův kříž

Tobias Förster, zvaný Dobsch postavil kříž z vděčnosti za uzdravení manželky po těžké nemoci.

Emauzský obrázek

Gottlobův kříž

Gregorův kříž

Hejnický řešetář

Od dob, kdy se pod obrazem Matky Boží zázračně uzdravila celá řešetářova rodina, přicházejí do Hejnic poutníci z celého světa.

Hirschmannův kříž

Na destičce u křížku je napsáno: „Ferdinandovského lesníka Adolfa Hirschmanna zastihla v roce 1908 v horní části Rauscheckovy cesty prudká bouřka. Ukryl se ve skupině skal nad cestou, ale po chvíli se raději vydal navzdory prudkému lijáku dolů k domovu. Neušel snad ani 30 kroků, když za rachotu hromu sjel blesk přímo so skal, kde se ještě před chvílí skrýval. Z vděčnosti, že se znovu narodil, nechal na tomto místě postavit kříž.“

Hutterův kříž

Jomrichův kříž

Kastlíkový strom

Takto se říká místu, kde je na stromě umístěna schránka s panenkou Marií.

Körtelův obrázek

Z vděčnosti k Bohu, zde roku 1858 nechal pomníček vyrobit sám pašerák Körtel, na památku svého zachránění, když z přestřelky vyvázal jen s ustřeleným uchem.

Kříž Frýdlantského cimbuří

Kříž Holubník

Kříž Jizera

Kříž Kořenov

Kříž Mariánskohorské boudy

Kříž Milénia

Tento nádherný obrovský kamenný kříž majestátně stojí na rozlehlé louce obklopený lesy. Je to krásné místo k odpočinku a tichému rozjímání.

Kříž Ořešník

Kříž Paličník

Kříž Ptačí kupy

Kříž Štolpich

Křížek Divočák

Křížek hřeben Kopřivníků

Křížek Jezdec

Křížek Jizerka

Křížek Jizerský kostelík

Křížek Zadní Divočák

Lichtenecknerův kříž

Kříž postavil polesný Lichteneckner při dnešní Vládní cestě z Bedřichova na Novou louku. Přepadly ho tehdy při nočním návratu z bedřichovské hospody U Trubače nečisté mocnosti, víly a strašidla, k smrti jej vyděsily a světélka ho chtěla svést z cesty. Vílami omámený polesný se probudil až pod kamenem u cesty a z vděčnosti nad šťastným zachráněním, a také proto, aby svatým znamením vyhnal obludy z lesů, nechal postavit na onom kameni kříž. [?]

Luisin sluneční kříž

Na kříži je napsáno: „Sluneční paprsky nám dávají životní sílu. Vnášejí teplo do našich srdcí a radost do života.“

Mešní kámen

V místě se shromažďovali lidé k bohoslužbám v roce 1757. Bylo to v období výskytu tyfu. Iniciály představují začáteční písmena jmen kněží, kteří na tyfus v letech 1757-1759 také zemřeli. [?]

Jeden z nejobtížnějších výstupů byl ten k Mešnímu kameni. Stoupali jsme strmým srázem kamenným mořem. Mezi neodklizenými kmeny popadaných stromů rostly už nové. Přeskakovali jsme z kamene na kámen a prolézali mezi větvemi. Chvillemi to vypadalo, že k místu nikdy nedojdeme. Spíše náhodou jsme se dostali až do lesní houštiny, kde stál ve stínu onen Mešní kámen, jako nějaká otevřená přírodní kaple.

Obrázek 2.29: Mešní kámen

Neumannův kříž

Kříž stojí na bývalé poutní cestě „*Můj milý poutníče v klidu postůj. Pohled, co učinil pro tebe Ježíš tvůj. Na jeho krvavý pohled pot. Pak jdi a konej dál svou pouť.*“

Pachtýřův kříž

Pepka sedláka Kříž

Plischkeho obrázek

Obrázek Ježíše a Panny Marie zdobí výklenky nad studánkou.

Poustní místo Trníště

Studánka byla vybudována po té, co voda ze zdejšího pramene zlepšila místnímu faráři zrak. Je zde křížová cesta a kamenné sloupy osazené keramickými reliéfy.

Richterův kříž

Seibtova studánka

Na tomto místě se nachází léčivý pramen, dříve se zde využívala i jímka na rašelinové lázně a malý rybníček určený k masážím a ke koupelím v ledové vodě. Z vděku za uzdravení, zde byla vybudována i křížová cesta.

Smírčí kříž Albrechtice

Smírčí kříž v Luhu

Kříž zde nechal údajně postavit otec, co omylem zastřelil své vlastní dítě.

Smírčí kříž v Raspenavě

Tabulka Bratrstva růže a kříže

Záhadná tabulky nad Mešními kameny je znakem starého mystického řádu, který má prameny až ve starodávném Egyptě. Z té doby se také počítá letopočet, proto je zde 3345, což znamená rok 1992. Znak představuje základní symbol — zlatý kříž s růží.

Topfenkorl kříž

V roce 1906, když se Jaroslav Zimmermann zabýval okultismem a různými misterii měl nutkavé vidění, které zhmotnil v postavení železného křížku v Jizerských horách u Albrechtic. Pod Kančím vrchem

tam zasadil kříž, který měl očekávat teprve dalekou budoucnost a do paty křížku vsadil skromnou tabulku se jménem „Topfenkorl 21.März 1947“. Toto Zimmermannovo vidění máme již dnes potvrzeno, náš Topfenkorla se opravdu narodil na první jarní den v roce 1947 a to 21.března. Tehdy donátor kříže předpokládal, že se na tomto místě potká duch Topfenkorla s jeho fyzickou podobou a to se opravdu stalo, ale až za padesát let po datu narození. [?]

Umannův kříž

U Pánaboha

Na tomto místě se vždy křížovali svážeči dřeva před cestou do údolí.

U plechového Pánaboha

U ztraceného Pánaboha

Weberův kříž

Je zde napsáno: „Za skalkou se kdysi ukryl ferdinandovský lesník Franz Weber před skupinkou pytláků. Ti ho nezahlédli, což mu nejspíš zachránilo život. Doma jej navíc čekalo radostné překvapení: jeho žena právě přivedla na svět dcerku. Z vděku dal postavit na balvanu, za kterým se schoval, kříž.“

Wildnerova boží muka

Obrázek 2.30: Kříž Milénia

2.8 Resumé

Tajemstvím Jizerských hor jsou skryté křížky a pomníčky s příběhy, které se k nim vážou.

Křížky a pomníčky jsou připomínkou dob minulých.

Stopy člověka v krajině Jizerek.

Křížky a pomníčky hlavním podnětem k návštěvě Jizerských hor.

Vlastní prožitek.

Příroda vnímaná dotekem.

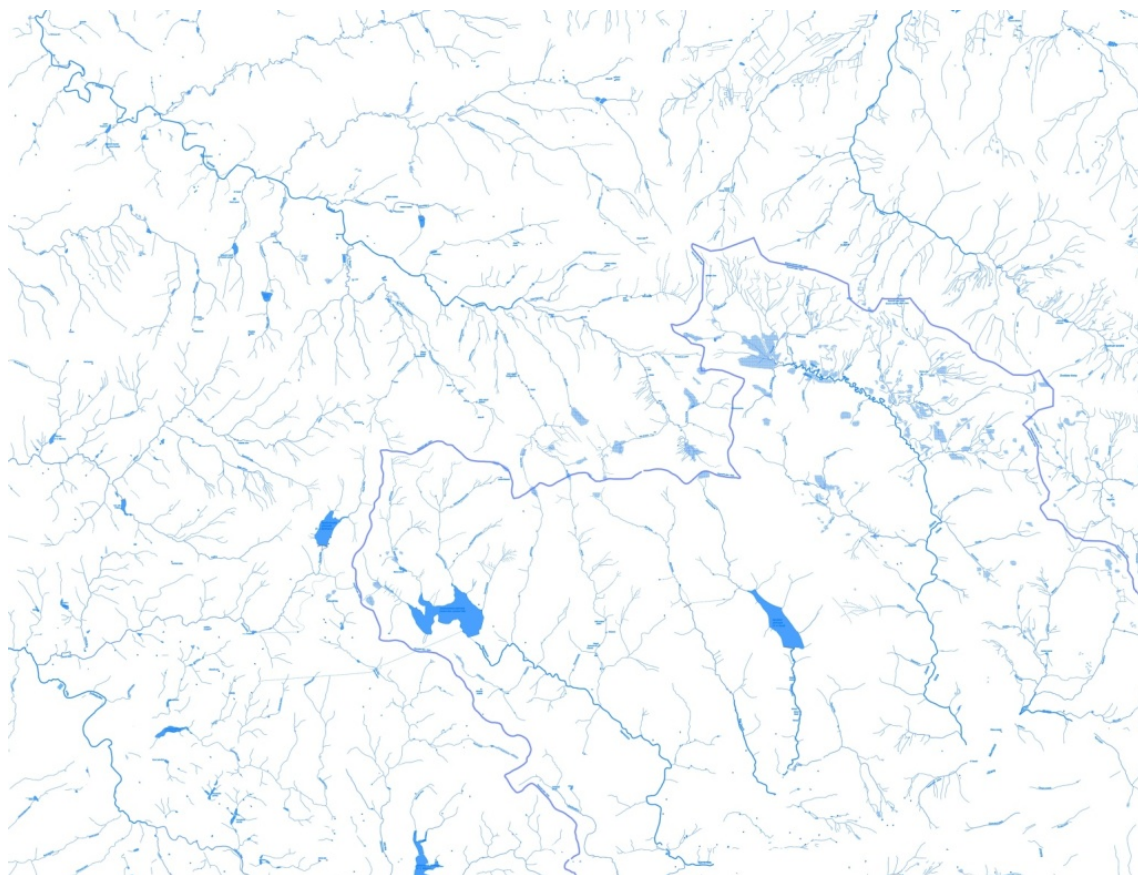
3 Zpracování tématu — Obrazy

Jizerskohorské křížky a pomníčky byly již mnohokrát zpracovávány formou písemných textů v několika knihách a na různých webových stránkách. Spousta jich je vyznačených i na turistických mapách, nebo k nim jsou minimálně někde na internetu dohledatelné souřadnice. Přesto jsou tato místa dodnes opředená tajemstvím a zvláštním kouzlem, což jsem chtěla zdůraznit i v mé práci. Od samého začátku jsem měla pocit, že si tohle téma zaslouží nějaké poetické zpracování. Kladla jsem si za cíl propojit křížky a pomníčky s výtvarným uměním. Přiblížit téma veřejnosti, ale zároveň zachovat určité tajemství a *genia loci*. Při tvorbě seznamu jsem pracovala s turistickou mapou „Chráněná krajinná oblast Jizerské hory, 1:25000“, do které jsem si pomníčky a křížky značila podle jednotlivých kategorií. S přibývajícími „tečkami“ začala vznikat velmi zajímavá struktura. Tak vznikla myšlenka o vyjmutí těchto bodů a jejich následné přemístění na nový podklad.

Obrázek 3.1: Turistická mapa Jizerských hor s vyznačenými křížky a pomníčky

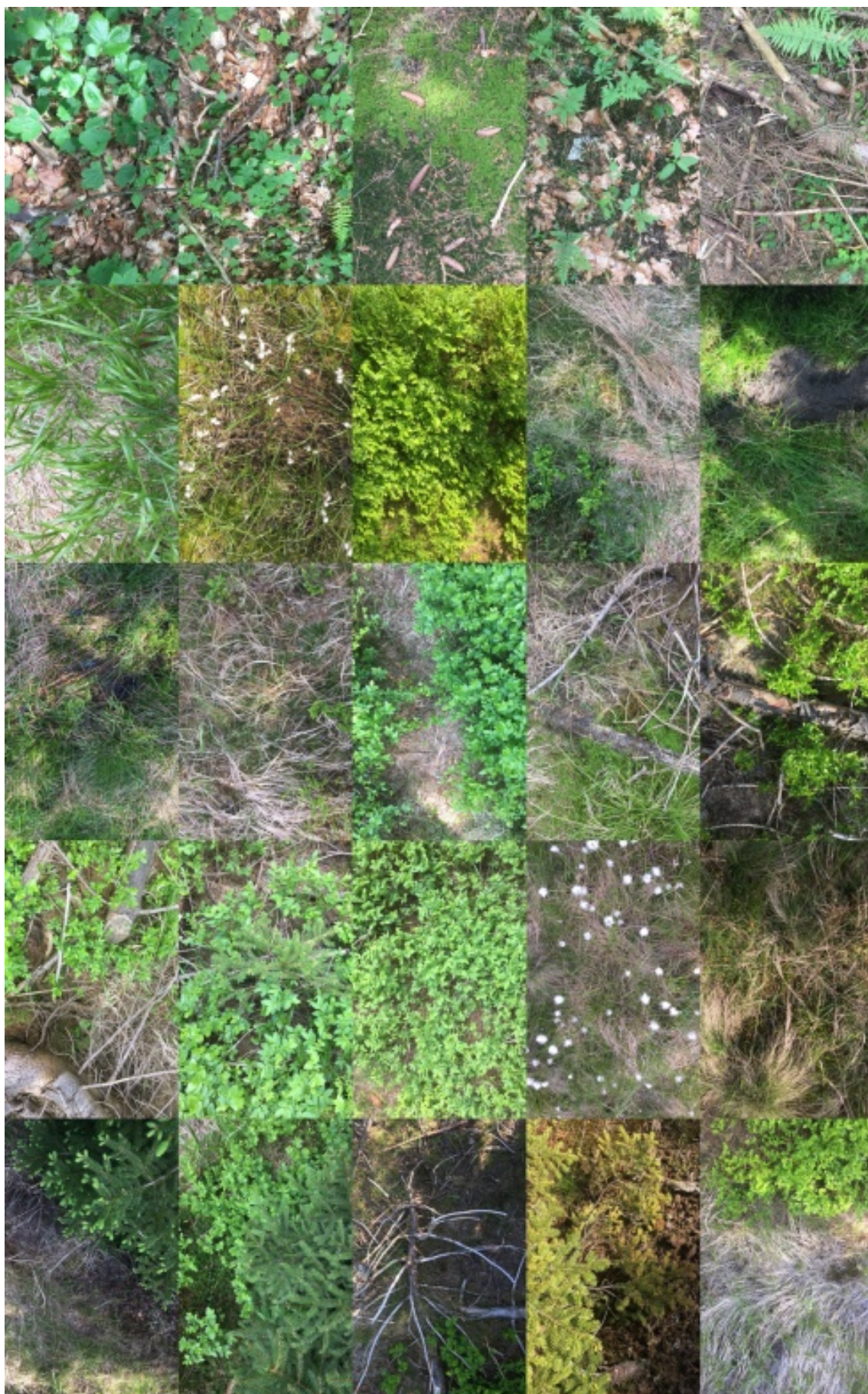
Aby bylo jasné, o co se jedná, potřebovala jsem nějaký typický prvek - stálý a neměnný, který bych přenesla společně s vyznačenými body. Zvolila jsem vodu, je to nejdůležitější tekutina v životě člověka a zároveň nejvýznamnější prvek Jizerských hor. Voda nám život dává a zároveň i bere. Hustá vodní síť vynikne nejlépe právě z ptačí perspektivy. Vodní toky Jizerských hor určují ráz krajiny a život člověka v ní.

Obrázek 3.2: Vodstvo Jizerských hor

Při tvorbě podkladu jsem se rozhodla pro malbu na plátno. Tato výtvarná technika je pro mě nejlepším způsobem, jak se vyjádřit a zprostředkovat ostatním své pocity. Chtěla jsem zde přiblížit emoce, které prožívám právě při hledání křížků a pomníčků v divoké krajině Jizerek. Vytvořit „otisk“ půdy, které se dotkly mé nohy. Vracela jsem se proto zpět na známá místa i objevovat nová, kde jsem postupně sbírala hlínu, kameny a rostliny, které bych následně použila.

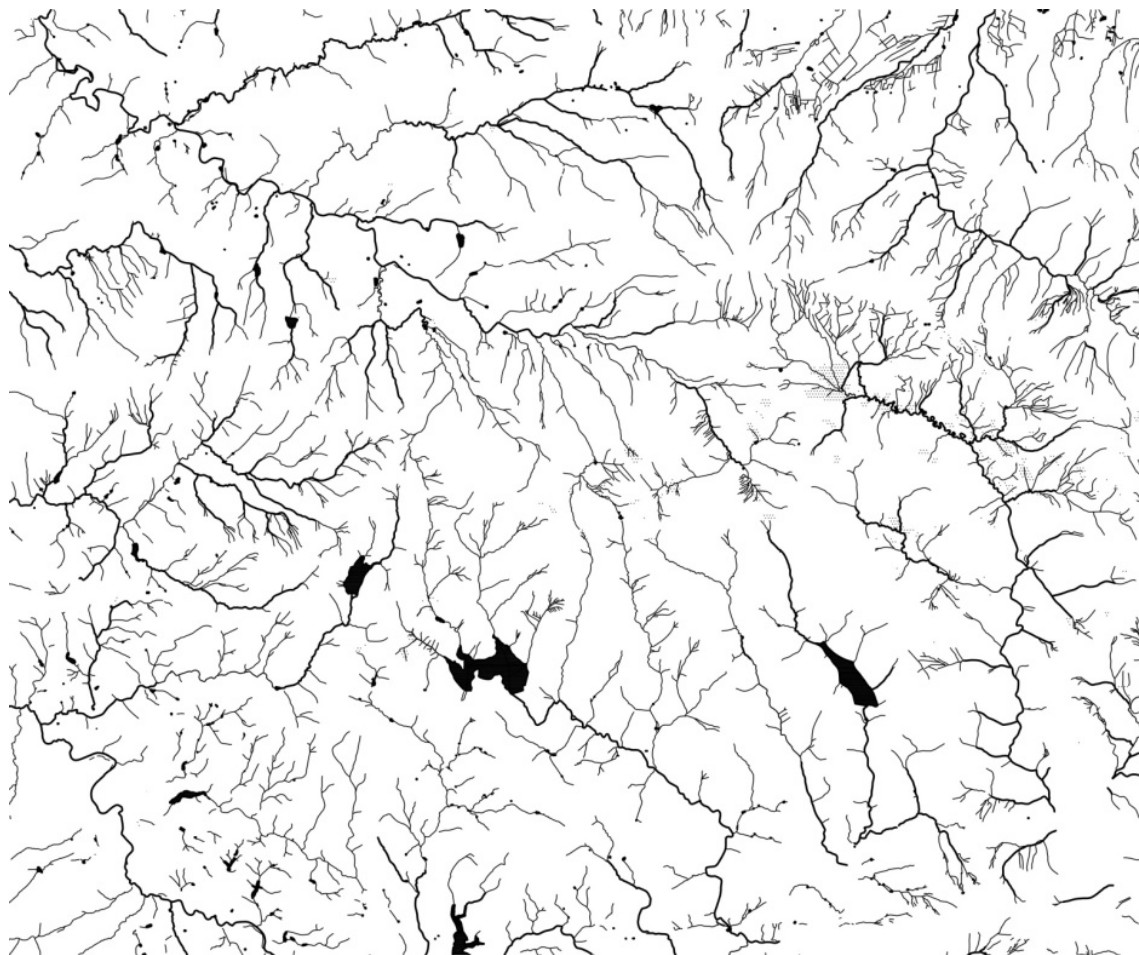
Obrázek 3.3: Půda jizerkých hor

Pro vyznačení jednotlivých bodů – křížků a pomníčku jsem zvolila korálky. Tím, že kdysi v celých Jizerkách stály sklářské hutě, které se zabývaly i výrobou bižuteriálních komponentů, dodnes můžeme najít rozesté barevné korálky a střípky po celé krajině stejně, jako jsou rozesety křížky a pomníčky. Pro nákup broušených korálků jsem si proto zvolila firmu G&B beads s tradicí od roku 1937 se sídlem v Jablonci nad Nisou.

3.1 Tvorba obrazů

Formát obrazů jsem zvolila 100x120 cm podle mapy se kterou jsem od začátku pracovala. Důležitým bodem pro tvorbu obrazů bylo získání mapových podkladů vodstva Jizerských hor v požadovaném formátu. Ty mi dala k dispozici společnost Geodézie On Line, která poskytuje odborné služby na úseku geodézie a kartografie. Už samotná data ve formátu DWG vypadala jako umělecké dílo.

Obrázek 3.4: Vodstvo upravené pro 3D frézu

Pro další tvorbu jsem zkoušela několik pracovních postupů. První možnost byla nejprve na plátna tisknout a poté malovat. Musela bych ale pracovat velmi opatrně abych vše nanášenými barvami nezakryla, což bylo pro způsob, jakým jsem chtěla malovat, naprosto nemožné. Opačný postup – tisk na malovaná plátna, by byl možný pouze v případě, že by byl mnou vytvořený povrch zcela rovný, jinak hrozilo zničení tiskařského stroje. Hledala jsem tedy různé další technologie a způsoby, které by dokázaly pracovat s formátem 100X120 a zároveň byly cenově dostupné. Například ani jedno z těchto kritérií nesplňovalo žádné laserové zařízení, které by jinak požadovaný efekt umělo vytvořit. Nakonec jsem se rozhodla pro práci s 3D frézou ve firmě ADDAT. Tak bylo možné nejprve malovat a pak na požadovaných místech barvu odebrat pomocí frézování. Počet obrazů jsem volila podle počtu kategorií, které jsem si vytvořila.

Vypnutá plátna jsem nejprve natřela vysokou vrstvou akrylového šepsu, aby se při konečném frézování neprotrhla. Akrylovou barvu jsem ředila vodou, ve které jsem odměčela hlíny z okolí pomníčků. Vznikaly tak různé barevné odstíny s půdou Jizerských hor. Barvu jsem následně nanášela na plátna vlastníma rukama s pomocí větviček jehličnatých stromů, různých mechů, trav a listů.

Obrázek 3.5: Tvorba obrazů

Obrázek 3.6: Tvorba obrazů

Obrázek 3.7: Obraz - podklad

Pro následovné frézování, musela být hotová plátna sundána z rámu. Bylo nutné umístit je na pevnou podkladovou desku, zafixovat lepením v krajích a přisát vzduchem, aby bylo možné odebrat rovnoměrnou vrstvu malby z plátna.

Obrázek 3.8: 3D fréza

Obrázek 3.9: 3D fréza

Po odfrézování barvy v místech vodstva Jizerek, jsem plátna opět napnula. Na závěr jsem s pomocí turistické mapy vyhledala místa křížků a pomníčků, která jsem označila broušenými korálky.

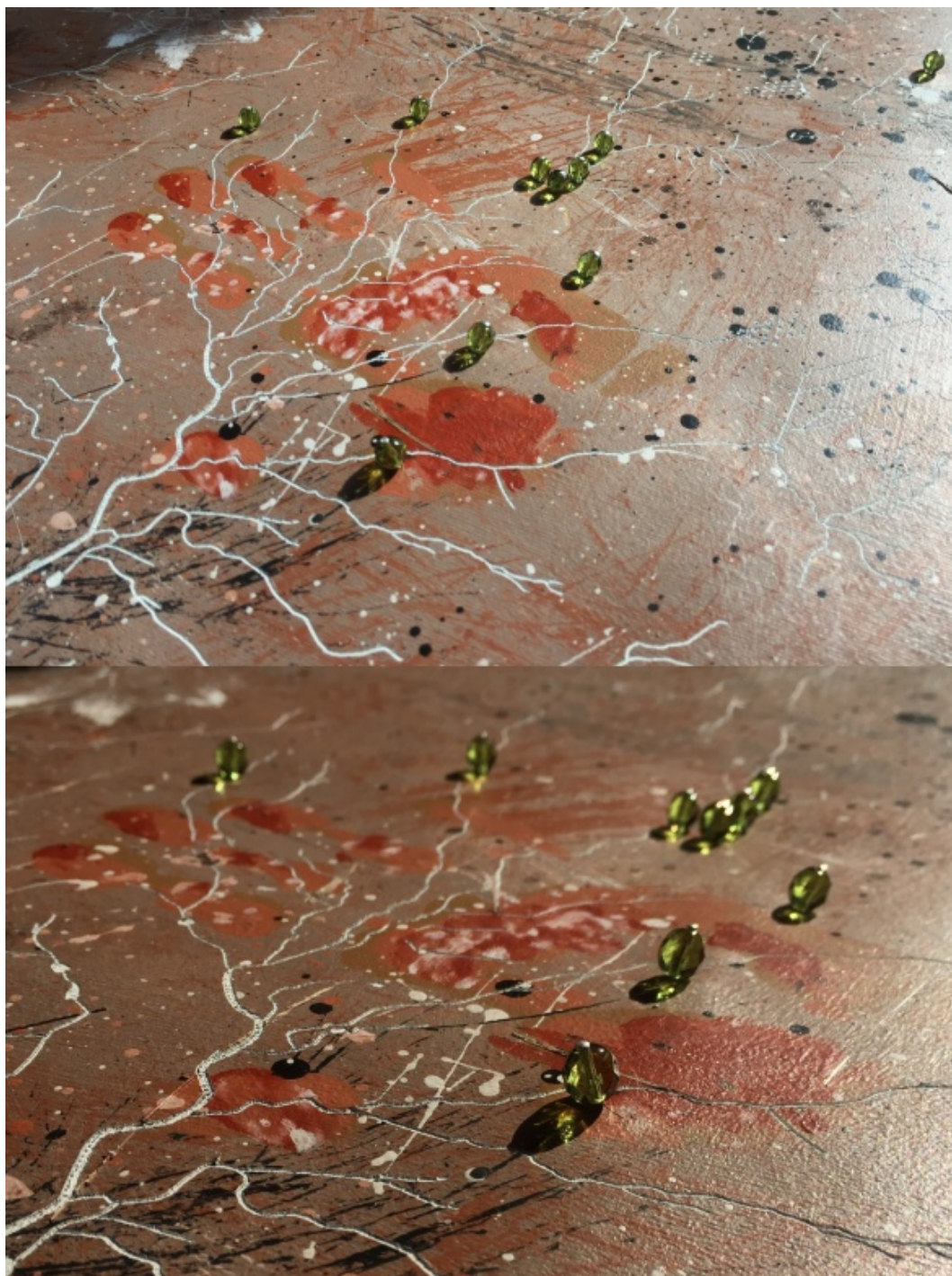

Obrázek 3.10: Korálky

Dřevařské nehody

29 — zelené broušené korále — zelené jako lesní sklo a olivíny

Obrázek 3.11: Dřevařské nehody

Vraždy

20 — rudé broušené korále — rudé jako prolitá krev a rubíny

Obrázek 3.12: Vraždy

Sebevraždy

22 — rudé broušené korále — rudá jako prolitá krev a rubíny

Obrázek 3.13: Sebevraždy

Tragické pomníčky

10 — zmrzlých, 5 — utonulých, 2 — zabití bleskem, 12 — infarkt/mrtvice a 38 nešťastných nehod — fialové broušené korále — fialová jakožto barva mystiky a zásahu vyšší moci

9 — dětských úmrtích — které značí křišťálové kytičky — nevinnost

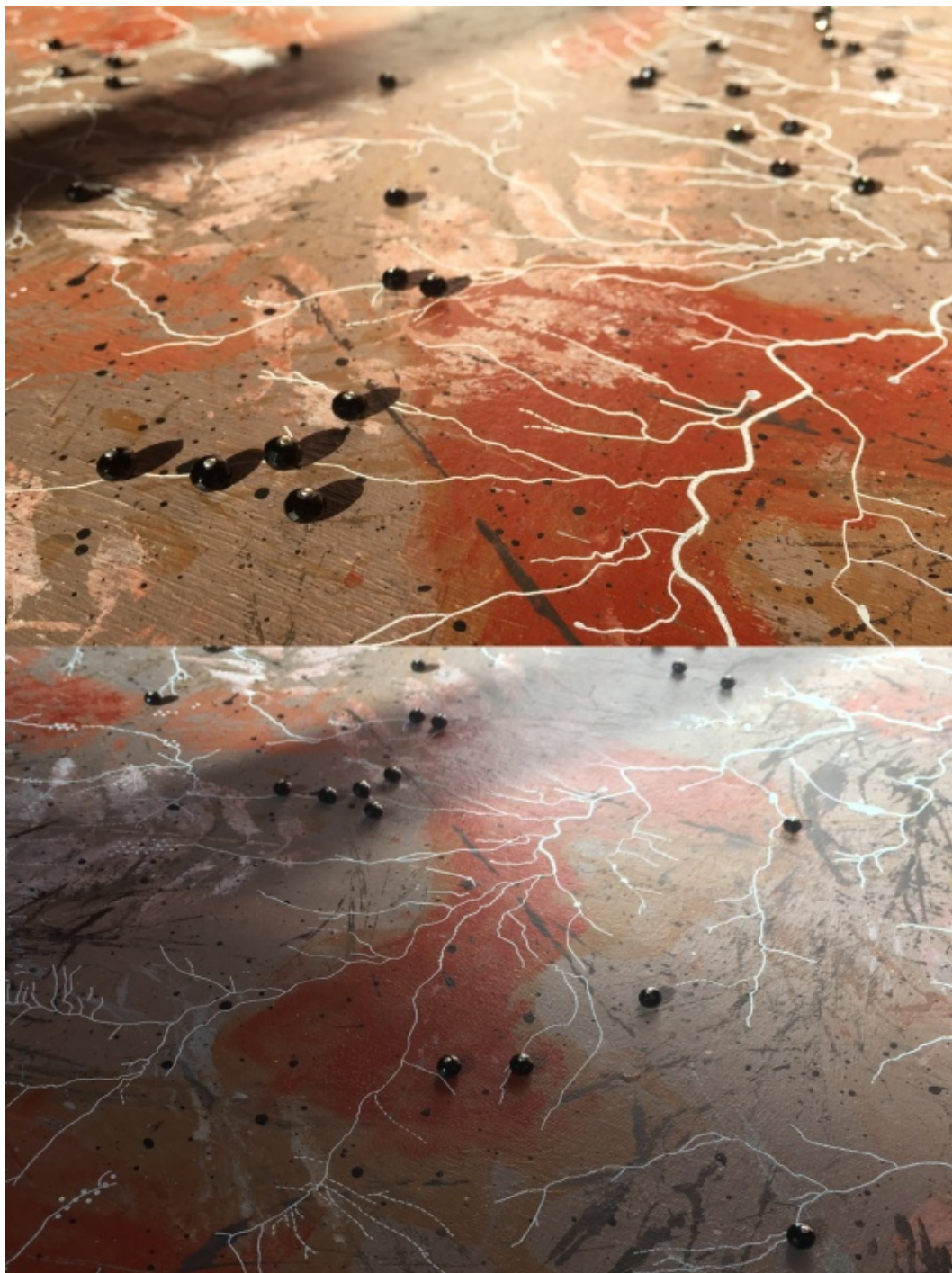

Obrázek 3.14: Tragické a dětské pomníčky

Pamětní pomníčky

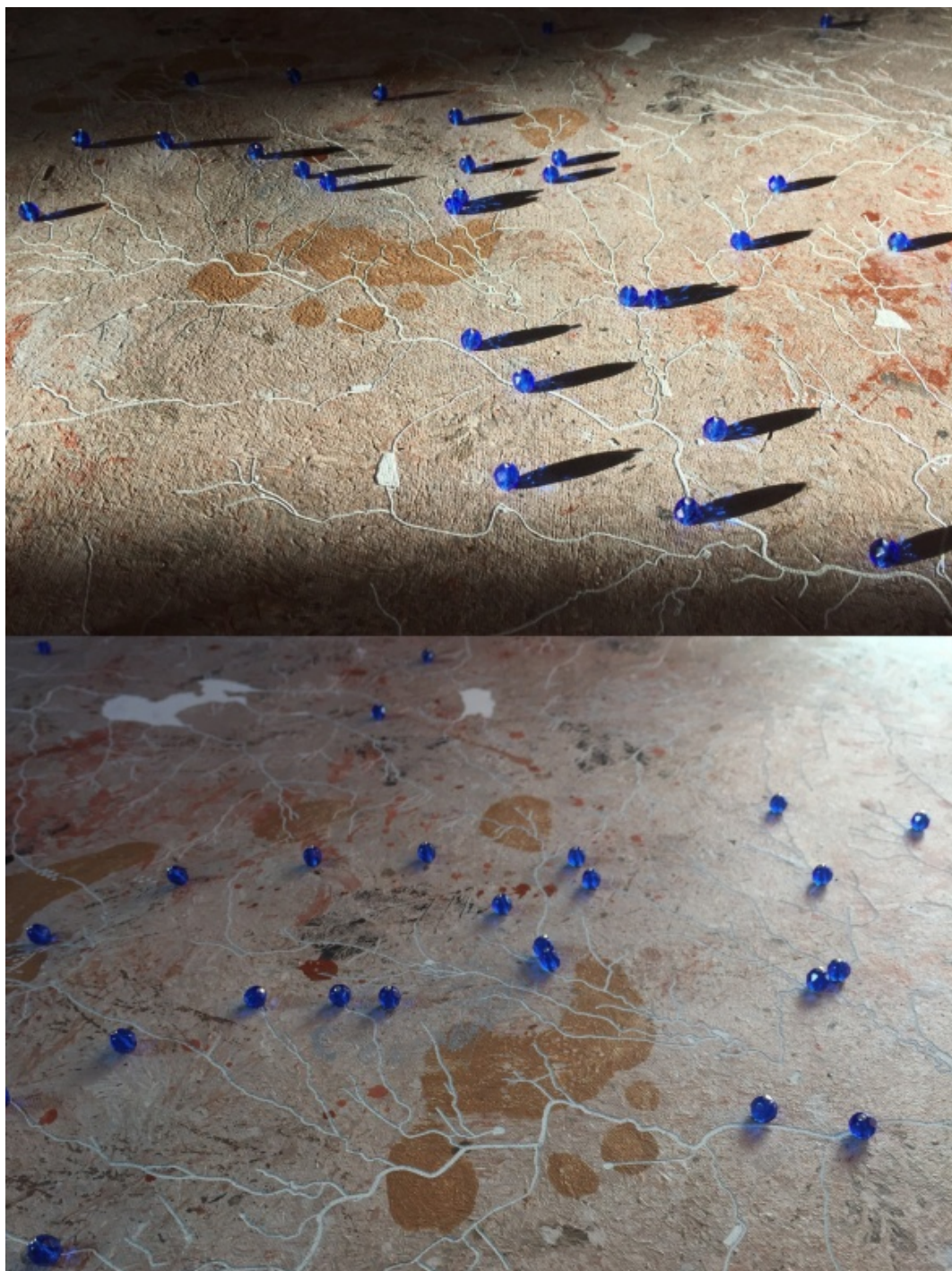
88 — broušené černé korále — černé jako iseríny, které jsou typickým nerostem v řecištích Jizerských hor

Obrázek 3.15: Pamětní pomníčky

Vyjádření zbožnosti a vděčnosti Bohu

58 — modré broušené korálky — modré jako safíry ze safírového potoka

Obrázek 3.16: Vyjádření zbožnosti a vděčnosti Bohu

3.2 Instalace

Aby bylo patrné, jaká kategorie pomníčků je na jednotlivých plátnech zobrazená, přiřadila jsem ke každému plátnu text, kde jsou útržky z jednotlivých příběhů dané kategorie. Obrazy bych v budoucnu ráda vystavila ve veřejném prostoru, abych tak alespoň částečně ostatním zprostředkovala tato malá tajemství Jizerských hor.

Dřevařské nehody

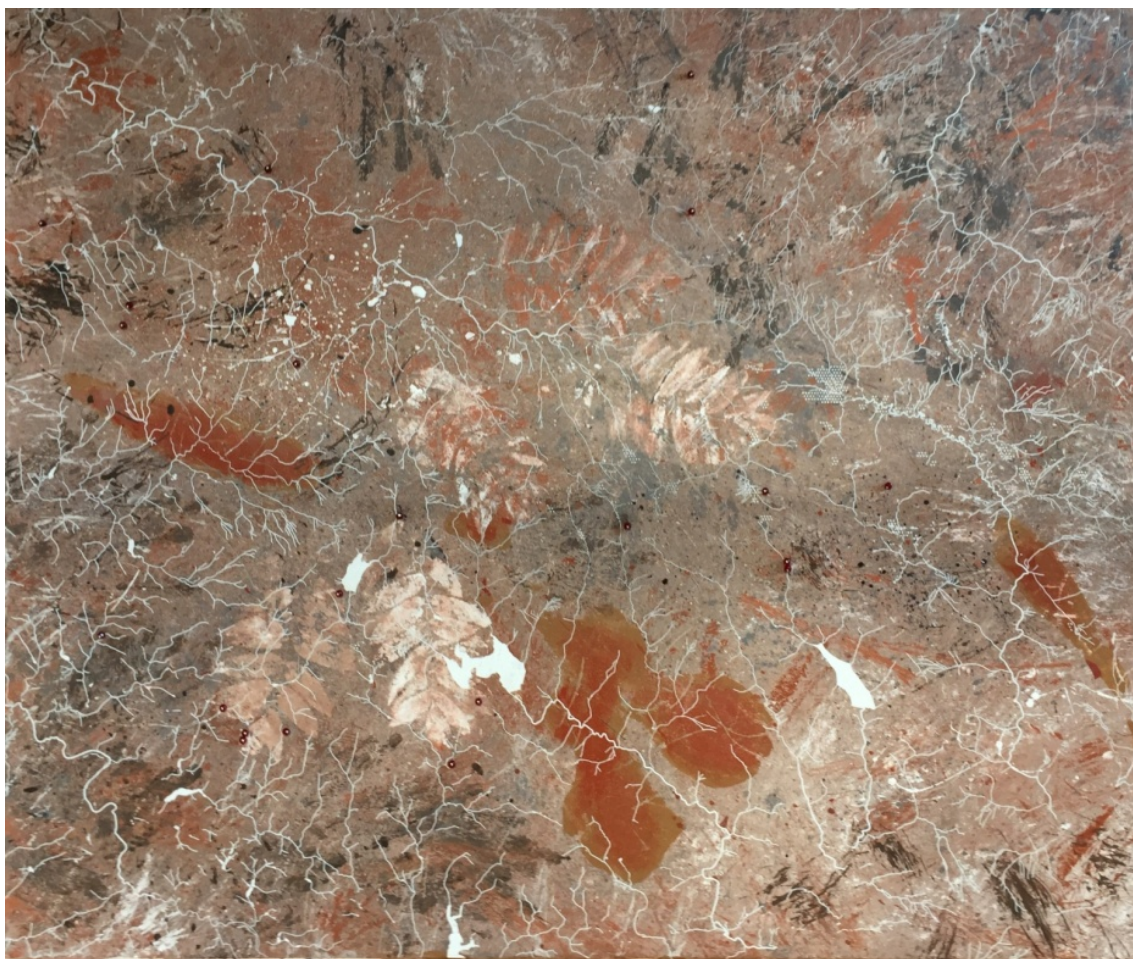
při kácení stromu / v náručí svých tří bratrů / pod převráceným vozem / rozdrčen
sesutými kmeny / otec tří dětí / padající jedle / ztratil vládu nad svými saněmi / byl
odmrštěn na strom / na místě mrtev / sedmadvacetiletého dřevorubce / našel zde
smrt pod padajícím / padající buk / 1674 / pustil saně do údolí / před očima svých
kolegů / rozdrtily o skálu / při svážení dříví / padajícím stromem / pod dřevem /
byl v bezvědomí / ležel tu tak celou noc

Obrázek 3.17: Obraz s pomníčky dřevařských nehod

Vraždy

trpěl nepotlačitelnou touhou přepadnout nějakou ženu / nedali mu sebemenší šanci
/ hajní ho nenáviděli / srazili na zem / obličejem k zemi / odtáhl do výklenku skály
/ nedbale přikryt drny / nenávistné řvaní esenbáku / za neobjasněných okolností /
bez varování / pach spáleného střelného prachu se mísil s ranním mlžným oparem
/ rána padla / zahrabaná / doplatil životem / zůstaly po něm dvě děti / zavražděn
a oloupen / přikrytou větvemi a poházenou sněhem / nevrátil ze svého posledního
lovu / tu a tam rudé skvrny / svou bývalou dívku / při obraně hranic Československa
/ umřel v lese jako pes / ze žárlivosti / a trefil se

Obrázek 3.18: Obraz s pomníčky obětí vražd

Sebevraždy

se zde zastřelil / svým činem řešil dlouhodobé silné bolesti hlavy / kvůli synovi na frontě / dvacet sedm let pohřešovaného / přímo pod vlak / od lišek ohlodaných kostí / kvůli problémům se studiem / v houštině smědavského polesí / z obav před výsledkem na gestapu / zanechala po sobě dopis a peníze na pohřeb / nikdy se již nevrátil domů / oběšeného muže / nesmířil se základní vojenskou službou / na kost přerézanou tepnu / zoufalství / odešla tam za sychravého dne / množství utišujících barbiturátů / otcovým revolverem / zetlelou mechem a trávou zarostlou / jen oblečené kosti / a zrezivělý revolver / z nešťastné lásky / vstoupila do ledových vod / dobrovolně odešel ze života

Obrázek 3.19: Obraz s pomníčky sebevrahů

Tragické a dětské pomníčky

oživovací pokusy byly již marné / ranila mrtvice / mikrospánek / oba umrzli / při závodu Jizerské padesátky / poslední výlet našeho kamaráda / ze skalní stěny / bez pomoci / na kole / zřítíl se do hlubiny / nepřehledné esíčko / při lovu srnce / vyčerpáním upadl / zadusil svými zvratky / usmrtil blesk / utonul / až k srdci temně červený pruh / nešťastnou náhodou / pod lavinou / v odtávajících sněhu / rozdrčen žulovým balvanem / nebylo mu již pomoci / v husté mlze / utonul / nevidoucí oči / mrazem zešedlou tvář / nebyl již při smyslech / vsadil se / v plamenech / ztratil se v nepřehledném terénu / z ledové bažiny / často padala únavou / silně krvácel / při navrtání nevybuchlé nálože / v husté mlze

v domnění, že střílí zvěř / strom ji rozdrtil / dítě donesl ještě domů / na malém voru, ztratil rovnováhu / za dobrodružstvím do skal / našli rodiče / podchlazení a zranění nepřežil / při letní bouři / zabloudil v lese / čtyřapůlletý / zřítíl asi z desetimetrové výšky / začala shánět po jednom ze svých tří dětí / popsal kde dítě leží / jeho tělíčko od lišek ohlodané / mrtvá holčička svírala svými prsty / bezvládně ležet

Obrázek 3.20: Obraz s pomníčky tragických nehod

Pamětní pomníčky

milovali Jizerské hory / na památku kamaráda / prvovýstup na skálu Zvon / Expedice Altaj / připomíná malíře / Expedice Peru / v místě buku s rytinami trávil často své dětství / výročí vzniku Československa / zde rád sedával / na památku svého nerozlučného přátelství / úkryt pro lupiče / památku svého zachránění / postřeleného pytláka / památku své zemřelé dcerky / dávnou obchodní cestu / vzpomínka na své padlé / významné orientační místo v horách / nejstarších trampských osad / pytláckou přestřelku / záhadné nápisy vyryté v kamenech / Věž grálu byla jeho nejmilejší skálou / svého posledního jelena / na památku sklářské hutě / ptačí napaředlo / zašifrovanými monogramy / kříž postavil zkormoucený otec / jeskyně několik metrů velká

Obrázek 3.21: Obraz s pamětní pomníčky

Zbožnosti

vděk Bohu / úsměvnou událost s dobrým koncem / byli zachráněni všichni / našli
zas cestu k lidským bytostem / svatým znamením vyhnal obludy z lesů / šťastně do-
padla událost v bouři / vyslyš mě Bože ve své veliké lásce / za uzdravení manželky
po těžké nemoci / dva andělé / znovu se narodil / poprvé pokřizovali před cestou
/ poručí svého ducha do rukou svého Stvořitele / můj milý poutníče / zachránilo
život

Obrázek 3.22: Obraz s pomníčky na vyjádření zbožnosti a vděčnosti Bohu

4 Závěr

Krajina Jizerských hor, jak již z mé práce vyplývá, je velmi nehostinná a přesto krásná a okouzlující. Nelehký život zdejších obyvatel nám připomínají drobné památky v podobě křížků a pomníčků. Některé stojí na okraji cest, jiné jsou ukryty v hustém porostu, uprostřed podmáčených luk nebo vysoko ve strmých svazích mezi žulovými balvany. Během tvorby diplomové práce jsem tato místa často navštěvovala a sbírala inspiraci a podklady pro moji následnou tvorbu. Vzniklo již několik knih a webových stránek, ve kterých jejich autoři dělí pomníčky a křížky do různých kategorií, podle toho co se na daném místě událo, přesto jsou tato místa dodnes opředená tajemstvím a zvláštním kouzlem. Žádný z těchto zdrojů nebyl pro mě uspokojivý, proto jsem si sepsala seznam vlastní, který byl nutný pro moji následnou tvorbu. Kombinovanou technikou jsem vytvořila 6 velkoformátových obrazů, které jsou jakýmsi otiskem půdy Jizerských hor a zároveň zašifrovanou mapou s vyznačenými křížky a pomníčky. Obrazy jsem dělila podle jednotlivých kategorií, což jsem odlišila zvláštním popiskem u každého. Zajímavé je, jak se některé události shlukují do určitých oblastí, to je ale předmětem dalšího zkoumání. V diplomové práci se mi povedlo zkombinovat starou techniku malby s moderní technologií 3D frézy. Stejně jako mnohdy neznámé téma křížků a pomníčků propojit s uměním a přiblížit ho tak veřejnosti. Zároveň jsem ale pracovala tak, abych nevyzradila příliš a zachovala tyto drobné památky jako Tajemství Jizerských hor.

Literatura

- [1] NEVRLÝ, Miloslav, PIKOUS, Jan, ŘEHÁČEK, Marek, SIMM, Otokar, 2008. Připomínky zašlých časů — POMNÍČKY JIZERKÝCH HOR.
- [2] NEVRLÝ, Miloslav. Kniha o Jizerkých horách. 2007.
- [3] VINKLÁT, D., Pavel. Kronika trampingu v Jizerských horách 1934 — 2004. 2004.
- [4] RAJA, Radomil, CIHLÁŘ, J. (<http://azylcaching.nepise.cz/62978-smrt-jizerskych-roveru.html>)
- [5] KARPAŠ, Roman, aj. Jizerské hory — O mapách, kamení a vodě. 2013.
- [6] KARPAŠ, Roman, aj. Jizerské hory — O rašeliništích, květeně a zvířené. 2013.
- [7] KARPAŠ, Roman, aj. Jizerské hory — O lesích, dřevu a ochraně přírody. 2014.
- [8] <http://pomnický.haufer.com>
- [9] <http://stovi.info/pomnický/>
- [10] <http://jizerpom.wz.cz>
- [11] BUREŠ, Petr, BUREŠOVÁ, Eva, ŠÍP, Michal — použité fotografie

